

גַּל עֵינַי וְאַבִּיטָה נְפִלְאוֹת מְתוֹרָתְךָ

נְפִלְאוֹת

שיעורי תורה והתוועדויות חסידיות
מהרב יצחק גינזבורג שליט"א

המגמה שלנו – אותה קבלנו בירושה מהאבות הקדושים –
היא לבטל את עצמנו ולהתרכז בשליחות בשבילה באנו לעולם.
העבודה שלנו היא לעשות, לפעול כמה שיותר,
והכל בשמחה ובידיעה שכל הגילויים טמונים בעבודה שלנו.

[מתוך השיעור 'חוויה ופעולה מתוך בטול']

ויצא תשפ"ג

23 עילה לגירושין (חלק א)
"ויצאה והיתה" – הערות במסכת גיטין
אפשרות הגירושין מרעננת את הנישואין

25 עבודה עברית
מלכות ישראל – תיקון המדינה
משימה לאומית או עבירה פלילית

26 הסיפור החסידי
פ"נ במסירות נפש
רבי איצ'ה מתמיד

28 מענות ותשובות
תשובות הרב לשואלים
ישוּב הארץ מול לימוד בישיבה
וחינוך מעבר לשורת הדין ההלכתית

29 פְּאָדוּר דֵּי לְבָבִים
לְבָן הַרְמָאִי
רְזִי יִסְבִּיר לָנוּ עַל הַ"לְבָן" שֶׁבְּתוֹךְ כָּל אֶחָד
מֵאֲתָנּוּ וְכִיצַד נִנְצָח אוֹתוֹ

04 הבטול המשמח
נקודה מעובדת
הגוונים הבהירים של הבטול האמיתי

05 "דברים שאדם אוכל פירותיהם בעוה"ז והקרן קיימת לו לעוה"ב"
כוונה לברכת התורה
פרצוף עשרת הדברים המנויים בברייתא

08 חויה ופעולה מתוך בטול
בטול, אהבה ויראה
הבחנה יסודית בין דרגות שונות
של אהבה ויראה. בין נח ליצחק אבינו
ובין יעקב לעשו

16 יראה ממותקת
ביאור בפרק מא בתניא –
טעימה מהספר החדש 'שערי תבונה'
כיצד לעורר את מדת היראה
וקבלת עול מלכות שמים

21 שנה עצמית בריאה
קול שמחה
על שנה וקנאה בעבודת ה'

הקדמת המערכת

שבת שלום לקוראי **נפלאות** בתוך כל בית ישראל. שבת **פרשת ויצא** כבר בפתח, ואיתה **גליון מלא בכל טוב** שיעזור לנו **לצאת מהתדמית** שבנינו לעצמנו **ולעמוד באמת ובתמים** מול ה'.

אז מה בגליון?

אווירת חדש כסלו שורה על הגליון, המלא **ביסודות חסידיים עמוקים** המכינים אותנו לקראת **ראש השנה לחסידות - י"ט כסלו**. **שיעורי השבוע בגליון** כוללים שני חלקים משיעורי **שבת תולדות** שנמסרו בבית הרב בכפר חב"ד ו**טעימה קטנה מהספר החדש** שעתיד לראות אור בקרוב ממש: **'שערי תבונה'** - שערי עיון והתבוננות בספר התניא. בשיעור **הראשון** בגליון, שיעור מיום שבת תולדות, ביאר הרב את הברייתא אותה אנו אומרים בכל יום אחר ברכות התורה - **"דברים שאדם אוכל פירותיהם בעוה"ז והקרן קיימת לו לעוה"ב"** - דברים המתאפיינים ב'כפילות' של "טוב לשמים וטוב לבריות", תוך בנין **פרצוף הדברים המובאים ברייתא** לפי סדר עשר הספירות.

בשיעור השני, שיעור מליל שבת תולדות לבחורי ישיבות הסדר וישיבות גבוהות, **נגע הרב בנקודות היסוד של עבודת ה' החסידית** - הבחנה יסודית בין **דרגות שונות של אהבה ויראה**, ההבדל בין **נח ליצחק** אבינו המתבטא בתפיסה **מהן תולדותיו האמיתיים של האדם** ובחילוק בין **אופיו של יעקב לזה של עשו** [כשקודם לכן **מומלץ מאוד לקרוא את הנקודה המעובדת ואת גב הגליון**, המדגישים היכן אני מוצא את עצמי בתוך כל מה שהשיעור מדבר עליו]. **אל תחמיצו!**

את חלק השיעורים חותמת **טעימה קטנה ומתוקה** מהספר החדש על התניא שעתיד לראות אור לקראת **י"ט כסלו** [ושאותו תוכלו לרכוש ביריד **"צמאה"** בבנייני האומה ו**בהתוועדות י"ט כסלו** של הרב **בכפר חב"ד**], ביאור על **פרק מא** בתניא [פרק הסובב סביב פסוק מפרשתנו **"והנה ה' נצב עליו"**] המסביר כיצד **לעורר את יראת ה'** וקבלת **עול מלכות שמים**. בביאור, מעמיק הרב בהתבונות של אדה"ד וחושף את המבנה הפנימי שלה, **עלית האדם בשליבות הסולם של הכנעה הבדלה המתקה**.

כמו שכבר כתבנו, ניחוחות חדש כסלו באוויר [ובגליון] ואיתם **הצפיה להתוועדות י"ט כסלו השנתית**. **מחכים ומצפים?** רשמו את התאריך - **יום שלישי י"ט כסלו** בשעה **20:30 בבית זלטה** - בית רבקה, **כפר חב"ד ב'**.

שבת שלום ומבורך, **המערכת**

נקודה

מעובדת מתוך השיעור

הבטול המשמח

בטול אינו החזרת העולם לתהו ובהו, אלא עבודת תיקון-עולם שתכליתה הפיכת העולם ל"דירה בתחנותים" – מקום בו ה' 'חש בנח', ללא בעלי-גאווה שדוחקים את רגלי השכינה. העצבות היא דווקא פרי הישות – כאשר כל מחשבות האדם סובבות סביב עצמו, וסביב מה ש'מגיע לו' לפי דמיונו הכוזב אך נמנע ממנו משום מה, הוא נוטה לחוש מסכן ומקופח.

חוויותיו של בעל-הישות מוגבלות – גם כשהוא עסוק ביראת ה', הוא בעצם חושש מהנזק הגשמי או הרוחני שיגרם לו אם יעבור על רצון ה', וגם אהבתו לה' מבוססת על מה שטוב לו בקרבת ה'. במצב זה, האהבה והיראה הן גם רגשות סותרים, ה'אני' לא יכול להמשך ולהרתע בו-זמנית. לעומת זאת, מי שמשוגל 'לצאת מעצמו' זוכה ליראה ואהבה גבוהות ועצמיות לאין-ערוך, שאינן מתמקדות באדם המוגבל אלא במושא שלהן – ה' יתברך. יראת הרוממות, מול האין-סופיות של ה', ואהבה רבה, בה האדם נמשך בכל מאודו אל אותה אין סופיות, הן אהבת ה' ויראת ה' אמתיות המתייחדות בכך שניתן לחוש בהן בו-זמנית.

והעיקר: כל פעולות בעל-הישות סובבות סביב עצמו, ללא דאגה ואכפתיות אמתיות לסביבה. לכן הוא צריך שבניו ותלמידיו לא יאפילו עליו ושהפעולות תהיינה טפלות אליו ומדגישות את אישיותו כמי שפועל אותן (וכשאינן מספיק הכרה בכך הוא מתעצב). לעומתו, הבטל לה' 'מניח את עצמו בצד' – אכפת לו מהתוצאה, לכן הוא שמח 'להבלע' בפעולות חובקות עולם ומשתוקק שההולכים בדרכיו יעלו עליו עשרות מונים, שהרי "המעשה [ולא העושה] הוא העיקר!"

יסוד החסידות, המודגש במיוחד בתורת חב"ד, הוא הבטול לדרגותיו השונות. מבטול היש, בו חווה האדם את מציאותו כ'יש' ממשי, אך מודע לכך שהיש מתהווה בכל רגע מאין, ולפיכך האין האלקי הוא אמתת מציאותו ועליו לכפוף את עצמו עליו ולהתבטל בפניו, ועד לבטול במציאות, בו האדם מתאיין לחלוטין וחווה רק את מציאות ה'.

התביעה לבטול מאיימת על הרובד הפשוט והבסיסי ביותר של נפשנו הבהמית – על ה'אגו' שלנו, ה'אני' הפשוט והיום-יומי עמו אנחנו מזוהים. ההתנגדות הבסיסית שלנו לבטול צובעת אותו בגוונים כהים ומאיימים, כשגם הנפש השכלית מתגייסת לטעון טיעונים שונים כנגדו: אם ה' היה רוצה שאבטל את עצמי – בשביל מה הוא ברא אותי בכלל?! הבטול יעשה אותי עצוב והוא לא מתאים לדור שלנו! עבודת ה' מלאת גווני-רגש, החל ממצוות האהבה והיראה, והבטול מוחק את החוויות (המבוססות על הרגשת-עצמי). ובמיוחד, "המעשה הוא העיקר" – כפי שהדגיש שוב ושוב בדורנו הרבי מליובאוויטש, תוך שהוא תובע מכל אחד הנהגה של "אתהלכה ברחבה" בעשיה ויוזמה אין-קץ – וכיצד אפשר לפעול בשופי מתוך בטול 'נעבעכי'.

אך האמת היא הפוכה:

שיעור

כוונה לברכות התורה

"דברים שאדם אוכל פירותיהם בעוה"ז והקרן קימת לעוה"ב"

קיצור מהלך השיעור

בכל בקר אנחנו מונים אחרי ברכת התורה עשרה "דברים שאדם אוכל פירותיהם בעולם הזה והקרן קימת לעולם הבא" – דברים המתאפיינים ב'כפילות' של "טוב לשמים וטוב לבריות". בשיעור קצר ויפה מקביל הרב את עשרת הדברים לעשר הספירות, באופן חלק נאה, כאשר מעבר לכוונה היפה לכשעצמה מלמדים החלוקה הפנימית של הברייתא וסידור הדברים בתוכה על ההשראה הכללית משלשת האבות לתיקון הנפש שמתואר כאן.

אלו דברים שאדם אוכל פירותיהם בעולם הזה והקרן קימת לעולם הבא ואלו הן: כבוד אב ואם וגמילות חסדים והשכמת בית המדרש שחרית וערבית והכנסת אורחים ובקור חולים והכנסת כלה והלויית המת ועיון תפלה והבאת שלום שבין אדם לחברו ובין איש לאשתו ותלמוד תורה כנגד כלם. כמה דברים מנויים בברייתא? עשרה דברים, שמתבקש לעשות מהם פרצוף – איני זוכר כעת מי שעושה מהם פרצוף³. המחשבה הראשונה היא

"אלו דברים שאדם אוכל פירותיהם בעולם הזה והקרן קימת לעולם הבא"

אנחנו אוהבים לומר כוונות בתפלה. צריכים יום אחד לאסוף אותן ולהוציא ביאור שלנו לסדור תפלה. [מה יהיה כתוב על דף השער שלו?] "מודה אני לפניך"... נאמר כעת התבוננות מהתפלה היום בבקר.

מיד בבקר, אחרי ברכות השחה, אנחנו אומרים את ברכות התורה. אחרי ברכות התורה, כדי ללמוד תורה מיד, אומרים פסוקים – את פסוקי ברכת כהנים – ואחר כך אומרים משנה ממסכת פאה, "אלו דברים שאין להם שיעור", וממשיכים בברייתא⁴:

נרשם (מהזכרון) ע"י איתאל גלעדי. לא מוגה. יום שבת ח"י

שרה תשפ"ג (ח"ב) - כפ"ח.

א על הנוסח שלפנינו בסידור ומקורותיו ראה שו"ת מהרש"ל סימן סד.

ב ראה שיעור ה' תמוז ס"ט (פ"ז) - שם הובא פרצוף שעושה השל"ה בסידורו שער השמים ונתבאר באופן נוסף (על פי סדר המשנה, בשונה מהמבואר בפנים) - וראה גם

והכנסת כלה והלוית המת". אלה ארבעה פרטים במצות גמילות חסדים, שהרמב"ם מונה אותם בתור הקיום המעשי של מצות "ואהבת לדעך כמוך"^א. כנגד מה הם מכוונים? בצורה פשוטה, כנגד הנהי"ם – הביטוי המעשי, במוטבע, ברגלים – לפי הסדר:

"הכנסת אורחים" היא עבודתו העיקרית של אברהם אבינו^ב. אברהם הוא איש החסד, אבל המימוש המעשי של החסד הוא בספירת הנצח – קו הימין בספירות המוטבע (ובפירוש מתבטאת הכנסת האורחים של אברהם בריצה ברגלים^ג, החל מרגל ימין).

"בקור חולים" שייך לספירת ההוד – החולי הוא קלקול בהוד, "הודי נהפך עלי למשחית"^ד, ובבקור חולים נוטלים אחד מששים מהחולי^ה, וגם הרפואה שייכת להוד, כנודע^ו שבפרצוף בסוף ברכת "יוצר אור" מכוון "בורא רפואות" כנגד ההוד.

"הכנסת כלה" היינו העיסוק בהשלמת ברית הנישואין – תיקון היסוד, כפשוטו. ו"הלוית המת" שייכת לתיקון המלכות ש"רגליה ירדות מות"^ז.

אם כן, שוב, הרביעיה הזו היא באופן מובהק ומסודר תיקון של המוטבע – כחות הנהי"ם.

תיקון המושכל

הברייתא מסיימת בעוד שלישייה – "ועיון תפלה והבאת שלום בין אדם לחברו ובין איש לאשתו ותלמוד תורה כנגד כולם" – ששייכת באופן מובהק לחב"ד:^א

"עיון תפלה" החיובי^ב היינו עבודת

לכוון עשרה דברים לפי הסדר^ג, אבל כפי שנראה כאן פשוט יותר לכוון באופן אחר – לפי התוכן הפשוט של הדברים – שיוצר בתוך המשנה חלוקה למושכל-מורגש-מוטבע (בסדר אחר):

תיקון המורגש

הדבר הראשון הוא "כבוד אב ואם". אבא ואמא הם חכמה ובינה, כך שהיה אפשר להקביל אליהם^ד, אבל על מי מוטלת מצות כיבוד הורים? על הבן (יותר מעל הבת, שלעתים "אין סיפק בידה לעשות"^ה), שכנגד התפארת (כללות הו"ק, ושבשם^ו), בסוד "מה שמו [חכמה, הכוללת או"א עילאין] ומה שם בנו [תפארת, כללות הו"ק]"^ז. גם עצם המושג כבוד שייך לתפארת – "לכבוד ולתפארת"^ח.

"גמילות חסדים" – מדתו העיקרית של אברהם אבינו – שייכת בפשטות לחסד. במה תלויה "השכמת בית המדרש שחרית וערבית"? איך מתחיל השלחן ערוך? "יתגבר כארי לעמוד בבקר לעבודת בוראו"^ט – ההשכמה, כמו כל דבר שהוא מאמץ המנוגד לטבע הרגיל של האדם, תלויה במדת הגבורה.

אם כן, שלשת הדברים הראשונים כאן הם תיקון של המורגש, מדות הלב העיקריות, חסד-גבורה-תפארת (בסדר של תפארת-חסד-גבורה, כפי שיתבאר לקמן).

תיקון המוטבע

אחר כך יש יחידה של ארבעה דברים שהולכים ביחד – "הכנסת אורחים ובקור חולים

טעם מצוה פרשת וירא (בהקבלת חמשת הפרטים של גמ"ח לה"ק).

ג וראה בשיעור שבהערה הקודמת.

ד וכן הוא בדברי השל"ה בסידור שער השמים ובדברי הצ"צ שהובאו בשיעור הנ"ל.

ה קידושין ל, ב.

ו וראה שיעור ר"ח מנחם"אב ס"ט שששת הדברים שמונה הגמרא בדיון כבוד מכוונים בעצמם כנגד הו"ק.

ז משלי ל, ד.

ח שמות כח, ב.

ט שו"ע או"ח סימן א סעיף א.

א הלכות אבל פי"ד ה"א.

ב ויקרא יט, יח.

ג ראה תו"א יז, א.

ד בראשית יח, ב.

ה דניאל י, ח.

ו נדרים לט, ב.

ז פע"ח שער הק"ש פ"א.

ח משלי ה, ה.

ט ברכות לב, ב ובתוד"ה "כל המאריך"; שבת קיח, ב

שבשם – מוליד מדה אחרת בלב^{כט}: יהו – חסד, הוי – גבורה, ויה – תפארת, יוה – נצח, היו – הוד, והי – יסוד.

מה הצירופים כאן? במורגש הסדר היה תפארת-חסד-גבורה, אמצע-ימין-שמאל (ויה) – הסדר שמוליד את מדת התפארת. במוטבע הסדר היה ישר, נצח-הוד-יסוד (ואחריהם מלכות), ימין-שמאל-אמצע (יהו) – הסדר שמוליד את מדת החסד. במושכל הסדר היה בינה-דעת-חכמה, שמאל-אמצע-ימין (הוי) – הסדר שמוליד את מדת הגבורה.

כלומר, יש כאן התבוננות חדשה שמשייכת את תיקון המושכל, המורגש והמוטבע למדות חסד-גבורה-תפארת – מדותיהם של שלשת האבות, אברהם, יצחק ויעקב. תיקון המושכל, שהוא התיקון האחרון כאן, שייך ליצחק אבינו – "בן חכם ישמח אב"^ל. תיקון המורגש שייך ליעקב אבינו, "איש תם"^{לא}, שמדתו תפארת כוללת את כל הרגש. תיקון המוטבע שייך דווקא לאברהם אבינו, הגומל חסדים בפועל – תכלית מצות אהבת ישראל (כנ"ל), "המעשה הוא העיקר"^{לב}.

אפשר להתבונן גם בסדר שיוצרים שלשת הסדרים בברייתא: ההתחלה היא תיקון המורגש, בכח מדת התפארת של יעקב אבינו; האמצע הוא תיקון המוטבע, בכח מדת החסד של אברהם אבינו; הסיום הוא תיקון המושכל, בכח מדת הגבורה של יצחק אבינו. אם כן, הסדר הכללי של הברייתא הוא, שוב, סדר של תפארת-חסד-גבורה, אמצע-ימין-שמאל (ויה) – הסדר המוליד את מדת התפארת. כללות התיקון שייכת ליעקב אבינו, "הבחיר שבאבות"^{לג}, סוד "החוט המשלש"^{לד} הכולל את כל האבות יחד.

המשך בעמ' 27 <<<

כט סוד ה' ליראיו ש"א פכ"ט. וראה שעה"כ סוכות דרוש ה שאלו כוונות נענועי הלולב לו"ק (כפי הסדר שבפנים).

ל משלי י. א. וראה ילקוט"ש משלי רמז תתקמד (ובראשית רבה סג, א) ובלקומ"א תורה ל.

לא בראשית כה, כז.

לב ע"פ אבות פ"א מ"ז.

לג ע"פ בראשית רבה עו, א.

לד קהלת ד, יב.

ההתבוננות – כמו שמסביר אדמו"ר האמצעי בתחלת שער היחוד^ט, ש"התבוננות" היינו "עיון" – השייכת לספירת הבינה, ובכלל "עבודה שבלב זו תפלה"^כ היא בסוד "ועבד הלוי הוא"^{כא} שבבינה^{כב} ("בינה לבא"^{כג}).

"הבאת שלום בין אדם לחברו ובין איש לאשתו" שייכת לספירת הדעת, כח היחוד והחיבור (עד ל"והאדם ידע את חוה אשתו"^{כד}). על אהרן הכהן, "אוהב שלום ורודף שלום"^{כה}, עליו מסופר כיצד הביא שלום בין אדם לחברו ובין איש לאשתו^{כז}, נאמר "כי שפתי כהן ישמרו דעת"^{כז}. בדעת יש תרון עטרי, עטרא דחסדים ועטרא דגבורות, כנגדם מכוונים שני הדברים כאן, "בין אדם לחברו ובין איש לאשתו". "בין אדם לחברו" שייך יותר לגבורות, כאשר הפער שצריכים לגשר עליו הוא גדול יותר – ו"הבאת שלום בין אדם לחברו" שייכת יותר במקרים של מריבות ודינים – ו"בין איש לאשתו" שייך יותר לחסדים, למציאות של אהבה גלויה וטבעית. "תלמוד תורה כנגד כולם" שייך, כמובן, לחכמה – "אורייתא מחכמה נפקת"^{כח}.

סדרי התיקונים

ראינו שהברייתא מתחלקת למורגש-מוטבע-מושכל, כאשר בתוך כל אחת מהיחידות יש סדר שונה. על פי חכמה הצירוף כל סדר של שלשת הקוים ימין-שמאל-אמצע – אותיות י-ה-ז

ובתוד"ה "עיון תפלה".

יט פ"א.

כ תענית ב, א.

כא במדבר יח, כג.

כב ראה זהר ח"א קנד, ב.

כג הקדמת תקו"ז י, א ("פתח אליהו").

כד בראשית ד, א.

כה אבות פ"א מ"ב.

כו אבות דר"נ פ"ב אותיות ג"ד (וראה גם דרך ארץ זוטא פרק השלום).

כז מלאכי ב, ז. וראה לקומ"ת תורה פט שראשי התיבות של "שפתי כהן ישמרו דעת ותורה" הם שידוך – חיבור וגישור בין זוג רחוקים.

כח זהר ח"ב קכא, א. וראה שם פה, א.

שיעור

בטול, אהבה ויראה

חוויה ופעולה מתוך בטול

קיצור מהלך השיעור

בליל שבת התכנסו בבית הרב עשרות בחורי ישיבות מכל רחבי הארץ. השיעור, התייחס כולו לתחלת פרשת **תולדות** – באוירת **"לחיות עם הזמן"** – אך הוא נגע בנקודות יסוד של **עבודת ה'** שכל השנה זמנן. **פרק א** משרטט התבוננות בארבע רמות **ביקה** ההדדית הכפולה **בין אברהם ליצחק**, כשעיקרו הבחנה יסודית בין דרגות שונות של **אהבה ויראה**. **פרק ב** דן בהבדל **בין נח ליצחק אבינו**, כשהמסר העיקרי שלו הוא שעבור יהודי העיקר הוא **התולדות** שלו – פעולותיו והמשך הדורות – ולא ההתמקדות בעצמו. את השיעור כולו חורז **יסוד הבטול**, שמאפשר לבנות חוויה מתוקנת של אהבה ויראה, המורגשות **בו־זמנית**, ומניע לפעולה טובה תוך שהאדם **'מוציא את עצמו מן התמונה'** (כשעל הדרך מודגש הפער התהומי בין בטול מלא שמחה, שמאפיין את יעקב, לעצבות ותחושת־קיפוח מלאות ישות, שמאפיינות את עשו).

ארבעה פירושים לכפל הזה – פירוש הגמרא (שגם רש"י מביא), פירוש המדרש, פירוש הזהר ופירוש החסידות. כמו שאמרנו, יש איך־ספור פירושים בחסידות, כמעט כל ספר חסידות מפרש אותו, אבל הכוונה לפירוש העיקרי בחסידות. נתחיל מלמטה למעלה:

גמרא: קלסתר פנים דומה כנגד ליצני הדור

הגמרא אומרת¹ שליצני הדור טענו

ג בבא מציעא פז, א. וראה גם תנחומא תולדותו (וברש"י עה"פ, כנ"ל).

א. "יצחק בן אברהם – אברהם הוליד את יצחק"

שבת שלום ומבורך לכולם!

אנחנו נמצאים בפרשת תולדות. יש שאלה ידועה, שכמעט כל ספרי החסידות עוסקים בה, על כפל הלשון בתחלת הפרשה, "ואלה תולדות יצחק בן אברהם – אברהם הוליד את יצחק"^א. יש שיחה של הרבי^ב בה הוא מביא

נרשם (מהזכרון) ע"י איתאל גלעדי. לא מוגה. שיעור לבחורי ישיבות הסדר וישיבות גבוהות. ליל שבת תולדות תשפ"ג – כפ"ח.

א בראשית כה, יט.

ב לקו"ש ח"ג פרשת תולדות.

העבודה בעולם

הזהר היא עבודת
אברהם – "עולם
חסד יבנה", ה'
ברא את העולם
כי צפה את
החסדים שאנחנו,
בניו, נגמול בו,
כאשר חסד
וצדקה הם המצוה
הכללית שכוללת
את כל התורה

מסביר את ענינו של יצחק: הזהר אומר^ח שיעיקר הענין של יצחק הוא שמחה ותענוג וזהו הסוד של העולם הבא, עלמא דין, דאתי. בעולם הזה, עלמא דין, לא הכל שמח, לא הכל תענוג. יש מי שמרגיש את התענוג, שזוכה לטעום מהעולם הבא בעולם הזה – כל האבות טעמו מעין העולם הבא בעולם הזה^ט, "בכל" – "מכל" – "כל"^{יב} – אבל העולם הזה מצד עצמו אינו עולם של תענוג, בעיקר כשאנחנו, עם ישראל, בגלות

אלפי שנים. אבל יצחק, לשון צחוק ותענוג, "צחק עשה לי אלהים כל השמע יצחק לי"^{יג}, צחוק גם להורים שלו וגם לכל העולם, הוא הגילוי של עולם הבא. העולם הזה הוא עולם של "היום לעשותם"^{יד} והעולם הבא הוא עולם של "מחר לקבל שכרם"^{טו}. "שכר מצוה – מצוה"^{טז}, השכר הוא המצוה בעצמה^{יז} – כשעושים את המצוה כבר ממשיכים את השכר, את התענוג שנמצא בה, אבל הוא כמו אבן טובה שסגורה בקופסה. אני מאמין בזה, אני יודע את זה, אבל אני לא מרגיש את התענוג היום.

לאור זאת הזהר מפרש את הפסוק: "ואלה תולדת יצחק בן אברהם" – כמו שכתוב בתניא^{יח}, ובכל הספרים, שכר העולם הבא הוא תולדות העבודה בעולם הזה. לכל עולם יש את

שמאבימלך נתעברה שרה. הרי היא שהתה כל כך הרבה שנים עם אברהם ולא הרתה, וכעת נלקחה לבית אבימלך ומיד הרתה – אז כנראה שההריון מאבימלך. כנגד הטענה של ליצני הדור – "פלשתים ליצנים היו"^{יט}, וכאן מדובר באבימלך מלך פלשתים – הקב"ה עשה נס, צר את קלסתר פניו של יצחק כמו קלסתר פניו של אברהם, עד שכולם נאלצו להודות ש"אברהם הוליד את יצחק".

הפירוש הזה מתייחס לעימות

בין ישראל לאומות העולם, עימות עם הנקודה שבה אומות העולם לא יכולות לקבל את האמת של עם ישראל. כמו שאמרנו, את הפירוש הזה גם רש"י מביא וכולם מכירים אותו.

מדרש: יצחק מתעטר באברהם ואברהם מתעטר ביצחק

את הפירוש השני, פירוש המדרש^י, רש"י לא מביא. המדרש אומר שאברהם ויצחק מתעטרים זה בזה – כל אחד מתעטר בשני. יצחק מתעטר בכך שהוא "יצחק בן אברהם" – אבא שלו הוא רום המעלה, "נשיא אלהים אתה בתוכנו"^{יא}, "עמק המלך", שהושוו כל אומות העולם והמליכוהו עליהם^{יב}, ובכלל הוא האיש הכי שלם וחשוב מאז אדם הראשון. אבל גם אברהם אבינו מתעטר בבן שלו, בכך שהוא "אברהם הוליד את יצחק", שיש לו בן צדיק שהוא התכלית והפרי של כל העבודה שלו.

זהר: שכר העולם הזה בעולם הבא
הזהר, לפני שהוא מפרש את הכפל בפסוק,

ח זהר ח"א קלה, א ואילך (מדרש הנעלם).

ט סוטה ה, א; ב"ב טז, ביז, א.

י בראשית כד, א.

יא שם כז, לג.

יב שם לג, יא.

יג שם כא, ו.

יד דברים ז, יא.

טו עירובין כב, א.

טז אבות פ"ד מ"ב.

יז של"ה תולדות אדם בית חכמה אות קפו.

יח פל"ז.

ד ע"פ עבודה זרה יט, א.

ה תנחומא תולדות ד (ועד"ז בראשית רבה ריש תולדות).

ו בראשית כג, ו.

ז רש"י על בראשית יד, יז.

ביראה תתאה

אדם מפחד מנזק
לעצמו – ודאי
ביראת הענש,
אבל גם ביראת
חטא, הוא מבין
שלא טוב לו
להיות מנותק
מה'. באותו אופן,
אפשר לומר
שביראה עילאה
אדם מפחד מנזק
לה', כביכול – הוא
מפחד לפגום
באור אין סוף

— יראה היא תנועה של עליה, של הסתלקות ורתיעה, ואהבה היא התקרבות והשפעה.

שתי מדרגות היראה נקראות יראה תתאה ויראה עילאה — יראת המלכות ויראת הרוממות (או, מושג קרוב, יראת בשת, כמו שנסביר). יראה תתאה היא יראת חטא — יראה שהחטא יביא אותי להתנתק מהקב"ה, דבר שיהודי בשום פנים ואופן לא רוצה¹². יש יראה נמוכה יותר, יראת ענש, שאדם פוחד מענש — הוא לא רוצה את הענש, את הגיהנם, ולכן הוא מסתלק מלעשות את החטא. יראת חטא, היראה מניתוק בעקבות החטא, היא גבוהה יותר — אבל עדיין האדם חושב בה על עצמו, רוצה להמנע מנזק לעצמו. יראה עילאה היא יראת הרוממות, שאדם עומד דום מול האינסופיות של ה' — הוא פשוט לא מסוגל לחטוא, מתוך הרגשת הרוממות של ה' — הוא לא מרגיש את עצמו כלל מול האינסופיות של ה', בטל במציאות לגמרי (עיקר הבטול של החכמה, וכדלקמן עוד). גוון קצת אחר הוא יראת בשת, שאדם מתבייש לעשות משהו נגד רצון ה' — כאן עדיין מורגשת בדקות המציאות של האדם, כשהבושה גורמת לה להתאיין (כלומר, זהו עדיין תהליך של התבטלות במציאות¹³).

אפשר לומר קצת יותר עמוק: ביראה תתאה אדם מפחד מנזק לעצמו — ודאי ביראת הענש, אבל גם ביראת חטא, הוא מבין שלא טוב לו להיות מנותק מה'. באותו אופן, אפשר לומר שביראה עילאה אדם מפחד מנזק לה', כביכול — הוא מפחד לפגום באור אין סוף. יש לכך משל¹⁴, שאנחנו אוהבים להזכיר, מסדין לבן ומבהיק — שאם יהיה עליו כתם שחור הוא יקלקל הכל. הרגשת מציאות הסדין הלבן היא יראת הרוממות — העמידה מול האין סוף. היראה שאכתים את

היתרון שלו, מצד התענוג, ה"שכר מצוה", "יפה שעה אחת של קורת רוח בעולם הבא מכל חיי העולם הזה", אבל מצד העבודה עצמה, ה"מצוה" עצמה, "יפה שעה אחת בתשובה ומעשים טובים בעולם הזה מכל חיי העולם הבא"¹⁵. העבודה בעולם הזה היא עבודת אברהם — "עולם חסד יבנה"¹⁶, ה' ברא את העולם כי צפה את החסדים שאנחנו, בניו, נגמול בו¹⁷, כאשר חסד וצדקה הם המצוה הכללית שכוללת את כל התורה. המשך הפסוק, "אברהם הוליד את יצחק", אומר שצריך להיות במודעות לכך שהמעשים שלנו ממשיכים את התענוג האלקי — את ה"שכר מצוה מצוה", שכבר טמון בתוך המצוה.

חסידות: דחילו ורחימו ורחימו ודחילו

הפירוש העיקרי בחסידות¹⁸ מתייחס לאברהם אבינו וליצחק אבינו כמדות האהבה והיראה — "אברהם אהבי"¹⁹ ו"פחד יצחק"²⁰. כמו שכתוב בחלק מהנוסחים של "לשם יחוד", יש "דחילו ורחימו ורחימו ודחילו" — שתי מדרגות של יראה ושתי מדרגות של אהבה, כמו ששמות אברהם ויצחק נכפלים בפסוק. היחס בין יראה ואהבה הוא גם כמו "רצוא ושוב"²¹

יט אבות פ"ד מי"ז.

כ תהלים פט, ג.

כא בראשית רבה ח, ה.

כב אוה"ת ריש תולדות.

כג ישעיה מא, ח.

כד בראשית לא, מב.

כה יחזקאל א, יד.

כו ראה אג"ק אדמו"ר מוהרי"צ ח"ד עמ' שפד (נעתק בלוח "היום יום" כ"ה תמוז). שם עמ' תקמז (נעתק ב"היום יום" כ"א סיון). ועוד.

כז על בטול לעומת התבטלות ראה ביאור ב ל"פרק בעבודת ה'" בספר לב לדעת.

כח ראה שיעורים בסוד ה' ח"א הקדמה פ"ד (עמ' קיז). ובכ"מ.

תורת הקבלה

היא בעיקר
תורת ההקבלה,
רוצים לעשות
הקבלות נכונות,
כאשר ההקבלה
הבסיסית היא
להקביל הכל
לשם הוי' ב"ה,
בכל דבר לחפש
את החותמת של
הקב"ה שהיא
שם הוי'

חשיבה של האדם על עצמו. לעומת זאת, שתי המדרגות הגבוהות הן כבר עבודה לשמה. לפי החסידות – ובעצם אלה מושגים שיש גם בנגלה, מושגים של הרמב"ם, כמו שהזכרנו – הפסוק מתפרש לפי הסדר: אם הסדר הוא מלמטה למעלה, "ואלה תולדת יצחק [יראה תתאה] בן אברהם [אהבת עולם] אברהם [אהבה רבה] הוליד את יצחק [יראה עילאה]".

ההקבלה לשם הוי'

אם יש לנו ארבעה פירושים אנחנו רוצים להקביל אותם – תורת הקבלה היא בעיקר תורת ההקבלה^ל, רוצים לעשות הקבלות נכונות, כאשר ההקבלה הבסיסית היא להקביל הכל לשם הוי' ב"ה, בכל דבר לחפש את החותמת של הקב"ה שהיא שם הוי'. אפשר לחשוב – ואפילו להבין כך מהסדר בשיחה של הרבי – שהפירוש של אהבה ויראה שייך למדות הלב, לז"ת, שעיקרן שתי המדות הראשונות והראשיות, אהבה ויראה^ל. לעומת זאת, הפירוש של הזהר – שגם הוא פנימיות התורה – הסוד של עולם הבא, יותר גבוה, בספירת הבינה (שהיא תמיד עולם הבא בזהר). אבל באמת בפירוש של האהבה ויראה, פירוש החסידות, יש כאן מבנה שלם של שם הוי' בעצמו – דחילו ורחימו ורחימו ודחילו הן בעצמן בסוד יי-הויה^ל, אבא-אמא-בן-בת, ה'משפחה' השלמה (מקווה שקצת מכירים את המונחים).

לראיה הקדמת סוד ה' ליראיו הערה סו. ובהרחבה יותר בשיעורים בסוד ה' ח"א עמ' נג וירעח; מבוא לספר אל עולם הקבלה; עולמות, מאמר "קווים מקבילים נפגשים באין סוף".
לראיה תניא סוף ג.
לראיה זהר ח"ג כקג, א ואילך; תקו"ז (כא, ב); שם י (כה, ב). לקו"ת שה"ש מ, א.

הסדין הלבן, כאשר הכתם הוא עצם המודעות העצמית הנפרדת שלי, היא יראת בשת. במדרגת התחתונה אני פוחד על עצמי ובמדרגה העליונה אני פוחד מעצמי, רוצה להסתלק מעצמי כדי לא להכתים את הסדין הלבן, לצאת מהאני שלי, כמו שאדמו"ר הזקן פרש"ט "צאינה וראינה"^ל, צא-אני וראה-אין.
שתי מדרגות האהבה נקראות אהבת עולם (או אהבה זוטא) ואהבה רבה. אהבת עולם היא, כמו שכתוב בפסוק, "לאהבת את הוי' אלהיך כי הוא חיין"^{לא} –

לאהוב את ה' כי הוא החיים שלי, אני לא יכול בלעדיו. זה לא דבר אסור, לא דבר פסול, זהו דבר טוב שהתורה מצוה עליו – אבל זו עדיין אהבה בדרגה נמוכה, עדיין אהבה של "אין עושין רצונו של מקום"^{לב}, בלי "בכל מאדך"^{לג}. כמו שביראה תתאה האדם עדיין חושב על עצמו, כך גם באהבת עולם, אהבה כי ה' טוב, "קרבת אלהים לי טוב"^{לד}, זה באמת טוב, אבל עדיין טוב "לי". לעומת זאת, אהבה רבה היא אהבה לשם האהבה, כמו שהרמב"ם מתאר^{לה} עבודת ה' לשמה – עבודה בלי לחשוב על עצמי.

אם כן, יחסית, שתי המדרגות התחתונות הן עדיין "שלא לשמה" – זו עבודה "אליבא דנפשיה", מתוך רצון לתיקון ולעבודת ה', אולי "שלא לשמה" הכי עדיין^ל, אבל הן עדיין מתוך

כט ראה לוח "היום יום" כ"ג שבט (וד"ה "צאינה וראינה" תקע"ב).

ל שיר השירים ג, יא.

לא דברים ל, כ.

לב ברכות לה, ב.

לג דברים ו, ה.

לד תהלים עג, כח.

לה הלכות תשובה פ"ו ה"ה.

לו ראה שיעור ג' אייר תשס"ט פ"ג; ו' תמוז תשע"ו פ"ו. ובכ"מ.

הזה מתהווה בכל רגע מאין ולכן הוא גם צריך להתבטל לאין, ויש גם "בטול במציאות", שעצם המציאות שלי מתבטלת, שאני יוצא מעצמי, כמו שהוסבר על יראת בשת ויראת הרוממות. הבטול הוא פנימיות ספירת החכמה, כח-מה^{מא} (כח של בטול, "ונחנו מה"^{מב}). בספר התניא גם האמונה נמצאת בחכמה.

אם כן, הפירוש של החסידות מכוון כאן כנגד ה"י שבשם, כי עיקרו ומגמתו בטול שכולל אהבה ויראה. גם המבנה השלם בתוך המדרגה הזו בעצמה מראה את הקשר לחכמה, כמו שכתוב "הוי' בחכמה"^{מג}.

הפירוש של הזהר (ששייך בכל מקום ל"זיהרא דאמא עילאה") הוא כנגד ה עילאה, הבינה, עלמא דאתי, כנ"ל. פנימיות הבינה היא שמחה ובבינה מתגלה גם התענוג, "גילוי עתיקא באמא"^{מח} – ה"שכר מצוה" שב"היום לעשותם" טמון ומכוסה בתוך המצוה (כמו עובד ברחם האם, מתאים לסוד אמא) והוא עתיד להתגלות ב"מחר לקבל שכרם".

בלשון המדרש הביטוי הוא "להתעטר" – יצחק מתעטר באברהם ואברהם מתעטר ביצחק – אבל בפשטות המושג הוא להתפאר, כל אחד מתפאר בשני, והתפארת היא מרכז ועיקר מדות הלב, ה"י שבשם. הקשר בין התעטרות והתפארות מופיע בביטוי "עטרת תפארת"^{מט}, שבלשון הקבלה רומז לכתר דז"א.

פירוש הגמרא שייך למלכות, הזירה של העולם הזה שבו עלינו להתעמת. יש עימות עם קליפת הפלשתים, שרוצה בליצנות שלה לעקור את הקדושה. בפרק א בתניא כתוב שהליצנות באה מיסוד הרוח של הנפש הבהמית –

מה זהר ח"ג כח, א; לד, א; רלה, ב; זהר חדש לד, א; הקדמת תקו"ד, ד, א. ובכ"מ.

מו שמות טז, ד.ח.

מד משלי ג, יט.

מח ראה הגהת הרנ"ש לאוצרות חיים שער עתיק פ"ד; תורת שמואל תרכ"ד עמ' לד (וראה שם עמ' עח שמציין לזהר ח"ג קעח, ב).

מט ישעיה סב, ג; משלי ד, ט; טז, לא.

נקדים עוד יסוד של החסידות: הבעל שם טוב מביא^מ בשם הרמב"ן^{מא} שבגשמיות אי אפשר להרגיש שני רגשות הפוכים בו זמנית, אבל בעבודת ה' אפשר להרגיש אהבה ויראה באותו זמן. אפשר לחשוב, ובמדה מסוימת זה גם נכון, שארבע המדרגות יראה-אהבה-אהבה-יראה הן מדרגות נפרדות זו מעל זו, אבל החידוש שבעבודת ה' האהבה והיראה יכולות להיות ביחד. ככלל, אם אדם הוא 'יש' – או שהוא

'יש' כאן או שהוא 'יש'

כאן, 'יש מי שאוהב' או

'יש מי שירא'^{מב}, אבל

אם מישהו הוא 'אין'

הוא יכול להרגיש שני

דברים בו-זמנית^{מג}. לכן,

המדרגות התחתונות של

יראה ואהבה, בהן האדם

ממוקד בעצמו, הן בעיקרן

נפרדות, אבל המדרגות

העליונות של אהבה

ויראה, שהן 'לשמה',

בלי ישות של האדם, הן

ביחד ("תדין ריעין דלא

מתפרשין לעלמין"^{מד}).

נשתמש כאן בעוד מלה

– בשביל להרגיש אהבה

ויראה יחד צריך להגיע

למדרגה יותר גבוהה, מעין שרש משותף, להגיע

לאין. המדה שמאפשרת לכלול את האהבה

והיראה יחד היא הבטול – המדה העיקרית של

החסידות, כפי שבא לידי ביטוי בעיקר בחסידות

חב"ד. יש מדרגות של בטול – יש "בטול היש",

שאני מרגיש את עצמי כיש אבל יודע שהיש

מ כש"ט (קה"ת) אות לו; בעש"ט עה"ת ריש נח. וראה

מקור מים חיים אות ג.

מא וכמפורש בספרי על דברים ו, ה (כפי שנשמך במקור

מים חיים הנ"ל).

מב ע"פ תניא פל"ה.

מג ראה גם לקו"מ קסב.

מד ראה זהר ח"ג רצ, ב; שם ח"א ככג, א.

הקליפה מנסה

לעקור את
הקדושה, לבטל
אותה בליצנות
שלה וברדיפות
שלה, וכאשר
אנחנו רוצים לנצח
– "דין נצח!",
'יהודים בואו
ננצח!' – הקב"ה
עושה לנו נסים
ואנחנו מנצחים
בעזרת ה'

בזכות שנח

היה איש צדיק
האנושות נמשכת,
אבל אי אפשר
לומר שהוא
הציל את העולם.
העולם של נח
נחרב, הוא הציל
את עצמו –
ואנחנו כאן בזכותו
– אבל הוא לא
הציל את העולם
שלו

"אלה תולדת נח – נח איש צדיק תמים היה בד'תיו", "ונח מצא חן בעיני הוי'"²³. בזכות שנח היה איש צדיק האנושות נמשכת, אבל אי אפשר לומר שהוא הציל את העולם. העולם של נח נחרב, הוא הציל את עצמו – ואנחנו כאן בזכותו – אבל הוא לא הציל את העולם שלו, אחרי המבול התחיל ממנו עולם חדש. כתוב במדרש²⁴ שנח ראה שני עולמות. לכן גם לא פשוט היחס לנח, "יש מרבתינו שדורשין אותו לשבח ויש דורשין אותו לגנאי... אילו היה בדורו של

אברהם לא היה נחשב לכלום"²⁵.

לעומת זאת, אצל יצחק העיקר הוא התולדות שלו – הפעולות שלו בעולם, "לתקן עולם במלכות שדי"²⁶, והתולדות כפשוטו, "יעקב ועשו האמורים בפרשה"²⁷. בעוד פרשת נח עוסקת רובה בסיפור המבול, כשהכל סובב את דמותו של נח – אותו ה' מצוה לעשות תבה, להכנס אליה ולצאת ממנה, כאשר כל בני משפחתו וכל שכן כל החיות שבתבה טפלים אליו – הרי שפרשת תולדות מתחלתה עוסקת בשני הבנים-התולדות. הפרשה פותחת, עוד לפני סיפור גדולת יצחק וחפירת הבארות, בעימות בין הבנים ברחם ובמכירת הבכורה ומסיימת בלקיחת הברכות במרמה. עיקר הפרשה הוא המתח בין יעקב לעשו, כאשר יעקב מתלבש לגמרי בדמותו של עשו כדי לברר אותו (התלבשות המברר בלבושי המתברר)²⁸, עד שהוא מזדהה עמו לגמרי ואומר

באביטה-נפלאות השבוע מדובר על הצד המואר והצד האפל, ליצנות היא מיסוד הרוח של הצד האפל. בהמשך הפרשה העימות הוא בין עשו (ממנו באה "מלכות הרשעה") ליעקב וגם בין לבן ליעקב. הקליפה מנסה לעקור את הקדושה, לבטל אותה בליצנות שלה וברדיפות שלה, וכאשר אנחנו רוצים לנצח – "דידן נצח!", "יהודים בואו ננצח!" – הקב"ה עושה לנו נסים ואנחנו מנצחים בעזרת ה'.

ב. העיקר – תולדות!

בין "תולדת נח" ל"תולדת יצחק"

קעת נדבר על עוד נקודה ידועה, שקשורה לשם הפרשה²⁹: יש שתי פרשות בתורה שמתחילות כמעט באותן מלים – "אלה תולדת נח"³⁰ ו"ואלה תולדת יצחק". פרשת נח נקראת נח ופרשתנו נקראת תולדות. לכאורה, היה צריך להיות הפוך – לפרשה הראשונה עם ההתחלה הזו, הפרשה השניה בתורה, היה מתאים לקרוא, כמו לרוב הפרשות, על שם המלה העיקרית הסמוכה להתחלה, "תולדת", ולפרשה שלנו, מכיון שהשם תולדות כבר תפוס, היה צריך לקרוא פרשת "יצחק". מדוע דווקא לפרשה שמופיעה קודם קוראים "נח" ולפרשה שלנו "תולדת"?

התשובה מלמדת משהו מאד יסודי – התורה רוצה ללמד אותנו את ההבדל בין אינו-יהודי, ונח עדיין לא היה יהודי, ליהודי:

אצל נח העיקר הוא לא התולדות שלו – לא הבנים שלו בפועל וגם לא ה"עיקר תולדותיהם של צדיקים מעשים טובים"³¹ – אלא הוא עצמו,

נג בראשית ו, ח.

נד ראה בראשית ל, ח ("ראה עולם חדש").

נה רש"י על בראשית ו, ט.

נו נוסח "עלינו לשבח".

נד רש"י על בראשית כה, יט.

נז ראה באורך ת"ח וישלח ס"א. ובכ"מ.

נ ראה לקו"ש ח"ה עמ' 354 ואילך; חכ"ה עמ' 126; דבר מלכות לפרשת תולדות. וש"נ.

נא בראשית ו, ט.

נב רש"י שם.

אפשר לראות זאת בסיפור הברכות של יצחק: אחרי שיצחק מברך את יעקב מגיע עשו וגם מבקש ברכה. בהתחלה יצחק אומר לו שלא נותרה ברכה עבורו, אך אחרי שהוא בוכה הוא כן נותן לו ברכה. למה הוא לא ברך אותו מיד בהתחלה בברכה שבסוף? כתוב^{טז} דבר עמוק. כמו שכבר הזכרנו, עיקר הענין של יצחק הוא שמחה ותענוג – השמחה שהיא פנימיות הבינה והתענוג של הכתר שמתגלה בבינה. מהמקום הזה יצחק מברך את יעקב – ושם הוא מברך אותו באופן מלא, מעביר לו את כל הברכה שיש שם, ולכן הוא גם חותם "גם ברוך יהיה"^{טז}. הוא מרגיש שאת כל הפנימיות שלו, את כל השמחה והתענוג, הוא העביר בברכה ליעקב.

אבל לבינה של יצחק יש גם חיצוניות, ועל חיצוניות הבינה כתוב "מינה דינין מתעדין"^{טז}. החיצוניות הפוכה מהפנימיות – הפנימיות היא שמחה, שיש בה גם בטול והתאינות, והחיצוניות היא עצבות שכולה ישות. לכן חכמי האמת הרחיקו את מדת העצבות עד הקצה האחרון^{טז} – זו המדה הכי גדועה כי יש בה הכי הרבה ישות. האריז"ל אמר^{טז} שכל מה שזכה בו היה מכח שמחה של מצוה, שמחה של בטול לה' ועשיית רצונו. העצבות היא בדיוק הפוך, כשאדם מרגיש מסכן, מרגיש מקופח – הוא הכי עסוק בישות שלו. כאשר עשו מבקש ברכה – יצחק אומר לו שלא נשארה ברכה במקור הברכות שלו, בפנימיות שלו. אז עשו בוכה – אלה לא דמעות של שמחה, לא דמעות של קדושה, אלא דמעות של 'מקופח'. כשהוא מעורר את המקום הזה יצחק אומר לו – אה, מהמקום הזה אני

"אנכי עשו בכרך"^{טז} (כפשוטו, לא כפירוש רש"י). זו כוונתו הפשוטה של רש"י כשהוא מפרש שתולדות יצחק היינו "יעקב ועשו האמורים בפרשה" – הסיפורים שלהם הם עיקר הפרשה (בהקדמת יעקב לעשו, היות שיעקב מברר את עשו על ידי קניית הבכורה ולקחת הברכות).

עיקר העבודה של יצחק הוא חפירת בארות^{טז} – לעורר העלאת מ"נ מלמטה, לעורר את הנשמות בתשוקה לה'. זו פעולה שלו על כל האנושות, גם על אינם יהודים. נח, בסופו של דבר, חושב על עצמו – כמו במדרגות הנמוכות של האהבה והיראה – ולכן הוא לא מציל את העולם אלא רק את עצמו^{טז}, הוא העיקר אצל עצמו ולכן הפרשה שלו נקראת על שמו. יצחק אבינו, וכמוהו כל יהודי, הוא בבחינת איון, הוא חושב על השליחות שלו, על התולדות שלו, ולכן הוא רוצה 'להעלם' (כמו שהוסבר על משל הכתם על המפה), שהפרשה שלו תקרא רק על שם התולדות שלו. זו התכונה של עם ישראל, עליו נאמר "כי אתם המעט מכל העמים"^{טז} – "ממעטין עצמכם לפני"^{טז}, במיעוט אחר מיעוט, יותר ויותר התאינות, עד שמגיעים לאין.

חקור ברכת יצחק וההשפעה לעשו

אצל יצחק העיקר הוא להעביר את הנקודה העצמית שלו לדור הבא – אל יעקב אבינו, שמקבל את העצם שלו וממשיך אותו הלאה (כשבסופו של דבר, בתיקון השלם של העולם, גם לעשו יהיה תיקון דווקא על ידי יעקב^{טז}).

כשאדם מרגיש

מסכן, מרגיש

מקופח – הוא הכי

עסוק בישות שלו

טז קול שמחה תולדות אות טז.

טז בראשית כז, לג.

טז ראה זהר ח"א קנא, א; ע"ח ש"יג (אריך אנפין) פ"ח; שם ש"י"ד (או"א) פ"ב.

טז ראה הקדמת מהרר"ו על שער ההקדמות אות י; תניא אגה"ק יא; אמרי פינחס ש"ו אות יט (ומובא בכמה ספרים); לקוטי תפלות ח"ב תפלה שטו. ובכ"מ.

טז הקדמת ספר חרדים. וראה מאמרי אדמו"ר האמצעי נ"ך ד"ה 'ויספו עניים', וש"נ.

נט בראשית כז, יט.

ס תו"א יז, א.

סא זהר ח"א טז, ב; ח"ג יד, ב. ובכ"מ.

סב דברים ז, ז.

סג חולין פט, א.

סד ראה תו"א כ, ב ואילך.

שהפרשה נקראת תולדות – ולא יצחק – הוא שאצל האבות הקדושים, ומהם בירושה אצל הבנים, המגמה היא לבטל את עצמי ולהתרכז רק בשליחות בשבילה באתי לעולם, בהעמדת תולדות בגשמיות וברוחניות וב"תולדותיהם של צדיקים מצוות ומעשים טובים" שנועדו לתקן את העולם. בעולם הזה, "היום לעשותם", העבודה שלנו היא לעשות, לפעול כמה שיותר, הכל בשמחה ובידיעה שכל הגילויים טמונים בעבודה שלנו. כמו שהרבי אמר¹ – השליחות היא "להפוך את העולם!"

ע שיחת י"ב תמוז תשד"מ סעוף לג (תו"מ ח"ד עמ' 2193).

בהחלט יכול לתת לך... לכן לא כתוב "ויברך" בברכות של עשו, אלא "ויאמר" – זו לא ברכה מהפנימיות, אלא אמירה-המשכה מהחיצונית, מתנות חיצוניות שמתאימות לעשו המקופח ובעל-הישות.

העיקר – לעשות בשמחה

בכל אופן, אנחנו יהודים שמחים – שמחים גם עם כל הדברים הלא-טובים שיש במציאות, כי אנחנו מאמינים בה' ויודעים שבסופו של דבר הכל לטובה ובתוך המעשים שלנו כבר טמונים התענוג והשמחה של העולם הבא. שוב, עיקר מוסר-ההשכל, הלימוד מכך

הַלּוּמֵד עַל מְנַת לַעֲשׂוֹת | צִידָה לַדֶּרֶךְ

- ◆ עבודת העולם הזה היא עבודת אברהם – "עולם חסד יבנה".
- ◆ גם כשאין טועמים את העולם הבא בעולם הזה יש להאמין ולדעת שה"שכר מצוה" טמון כבר בתוך ה"מצוה".
- ◆ במדרגות התחתונות, יראה תתאה ואהבה זוטא, האדם חושב עדיין על עצמו. במדרגות העליונות, אהבה רבה ויראה עילאה, האדם חושב על ה' לבדו.
- ◆ רק בעבודת ה' אפשריים שני הרגשות הפוכים של אהבה ויראה ב־זמנית.
- ◆ בהרגשת 'יש' אפשר לחוש כל פעם חוויה אחת אך כשהאדם הוא 'אין' הוא יכול לחוש דברים הפוכים ב־זמנית.
- ◆ כאשר אנו רוצים לנצח את הקליפה – ה' עושה לנו נסים כדי שננצח.
- ◆ נח ממוקד בעצמו – ולכן הוא הציל את עצמו מהמבול (ופרשת נח עוסקת בעיקר בו).
- ◆ יצחק אבינו ממוקד בתולדותיו ובפעולותיו – השפעה על כל העולם (ופרשת תולדות עוסקת בבניו).
- ◆ יהודי הוא בבחינת 'אין' – רוצה 'להעלם' ושההתמקדות תהיה רק בפעולותיו הטובות בעולם.
- ◆ בברכות יצחק ליעקב נמשכה כל הפנימיות שלו – שעניינה שמחה ותענוג – ללא שיווה הפנימיות היא שמחה מלווה בבטול והחיצונית היא עצבות מלווה בישות.
- ◆ עיקר הישות מופיע בתחושת מסכנות וקיפוח – לכן עצבות היא המדה המגונה ביותר. עשו בתחושת הקיפוח שלו עורר את החיצונית של יצחק וזכה להמשכה משם (שאי אפשר לכנותה ברכה).
- ◆ עיקר עבודתנו הוא לבטל את עצמנו ולעסוק בשליחותנו מתוך שמחה רבה ומודעות לתענוג הפנימי שנמשך בה.

ביאור בפרק מא בתניא – טעימה מהספר החדש 'שערי תבונה' <

יראה ממותקת

בתחילתו המפורסמת של פרק מא מציג אדמו"ר הזקן התבוננות קצרה שמטרתה לעורר באדם יראה וקבלת עול מלכות שמים. עיון מעמיק בנקודות התמציתיות המוזכרות כאן חושף מבנה של התבוננות מדורגת, המעלה את האדם על שליבות סולם העבודה של הכנעה הבדלה והמתקה.

העבודה ועיקרה ושרשה. וכמשתמע גם מההמלצה על התבוננות יומית בתוכנו של קטע זה, כדברי אדמו"ר הזקן בהמשך: ויעמיק במחשבה זו ויאריך בה כפי יכולת השגת מוחו ומחשבתו, וכפי הפנאי שלו, לפני עסק התורה או המצוה, כמו לפני לבישת תלית ותפילין. חשיבותו ויסודיותו של "ריש פרק מא" ניכרת גם מתוך הוראותיו החוזרות ונשנות של הרבי מליובאוויטש על למוד קטע זה בעיון ועל שינונו על-פה², כשער ללימוד החסידות וכפתרון לבעיות שונות בעבודת ה'. ציטוט מתוך קטע זה ("והנה ה' נצב עליו") אף נבחר על ידי הרבי³ לאחד מ"שנים עשר הפסוקים ומאמרי חז"ל" שיילמדו וישוננו על ידי ילדי ישראל.

א. פרק מא פותח סדרה חדשה של פרקים שהם מעין חטיבה לעצמה בתוך ספר התניא, בהמשך לשתי הסדרות הקודמות: פרקים א-ב⁴, העוסקים בהגדרות היסודיות של צדיק רשע ובינוני, ופרקים כו-לד, העוסקים בהדרכה מעשית לעבודת ה' בשמחה חרף כל המכשולים, ולאיוון נכון בין השמחה למרירות. החטיבה והשלישית (הפותחת אף היא, כקודמתה בפרק כו, במלת הפתיחה "ברם"), הכוללת את הפרקים מא-ג, עוסקת ביראת ה' ואהבתו לדרגותיהן השונות. מפרק מא עד אמצע פרק מג מנויות ומבוארות מדרגות היראה, ומאמצע פרק מג עד פרק נ מנויות ומבוארות מדרגות האהבה.

חלקו הראשון של פרק מא הינו אחד הקטעים היסודיים והמרכזים בספר כולו, כפי שמצהיר עליו אדמו"ר הזקן מפורשות במשפט הפתיחה: ברם צריך להיות לזכרון תמיד ראשית

ב במקומות רבים באגרות קודש (לדוגמה כרך יא עמ' שמ (אגרת ג'תשכד); כרך יד עמ' תקלג (אגרת ה'שכא). ועוד) ובמאות יחידיות פרטיות, כידוע.
ג שיחות קודש, התוועדות ערב ראש חודש אייר תשל"ו אות ג.

א ראה על כך בספר שערי תבונה בביאור יא.

כפי שיתבאר להלן, כל אחד מן השלבים כולל דיוקים וחיידושים חשובים, ושלושת השלבים יחדיו יוצרים מבנה מובהק של הכנעה־הבדלה־המתקה, אחד ממבני היסוד של תורת מורנו הבעל־שם־טוב!

ג. תמציתה של עבודת ההתבוננות באה לידי ביטוי בפסק ההלכה שבשולחן־ערוך (בהגהת הרמ"א):

ויחשוב קודם התפלה מרוממות האל יתעלה ובשפלות האדם.

והא בהא תליא: ככל שיעמיק האדם בגדולת ה' ורוממותו, כך יבוא לידי הכרה בהירה ומלאה בשפלותו ופחיתותו, וכדברי הרמב"ם בהלכות יסודי התורה¹:

שיתבונן האדם במעשיו וברואיו הנפלאים הגדולים, ויראה מהם חכמתו שאין לה ערך ולא קץ ... וכשמחשב בדברים האלו עצמן מיד הוא גרוע לאחוריו, וירא ויפחד, וידע שהוא בריה קטנה שפלה אפלה, עומד בדעת קלה מעוטה לפני תמים דעות, כמו שאמר דוד²: "כי אראה שמיך ... [ומיד —] מה אנוש כי תזכרנו".

באשר לנקודת הפתיחה, מצינו גישות חלוקות. יש שדגלו בהקדמת ההכרה בשפלות האדם, ויש שהדריכו להקדים את ההתבוננות בגדולת ה' ומתוכה לבוא להכרה בפחיתות האדם והעולם (וידוע הויכוח בין האחים הקדושים רבי אלימלך ורבי זושא בענין זה). מכל מקום, הכל מודים בקשר ההדוק שבין שני מושאי ההתבוננות, "רוממות האל" ו"שפלות האדם", וכי אין הם אלא שני צדדים למטבע אחד. גם בדרכה של חסידות חב"ד, שהרימה על נס

ניתן להשיג את הספר ביריד "צמאה" בבניי האמה ובהתוועדות י"ט כסלו של הרב בכפר חב"ד

ב. ואלו הם דברי אדמו"ר הזקן בתחילת פרק מא:

אף שהיראה היא שורש ל"סוד מרע" והאהבה ל"ועשה טוב", אף על פי כן, לא די לעורר האהבה לבדה ל"ועשה טוב", ולפחות צריך לעורר תחלה היראה הטבעית המסותרת בלב כל ישראל שלא למרוד במלך מלכי המלכים הקדוש־ברוך־הוא, כנ"ל, שתהא בהתגלות לבו או [למי שאיננו מסוגל להביא את התבוננותו לידי רגש לבין מוחו על כל פנים.

כעת, נותן לפנינו אדמו"ר הזקן את עקרי ההתבוננות המביאה לידי יראת ה' במדרגתה הבסיסית:

דהיינו להתבונן, במחשבתו על כל פנים, גדולת אין סוף ברוך הוא, ומלכותו אשר היא מלכות כל עולמים עליונים ותחתונים, ואיהו [והוא] ממלא כל עלמין וסובב כל עלמין, וכמו שכתוב "הלא את השמים ואת הארץ אני מלא"³, ומניח העליונים ותחתונים ומייחד מלכותו על עמו ישראל בכלל, ועליו בפרט, כי "חייב אדם לומר בשבילי נברא העולם"⁴.

את ההתבוננות כאן נראה לחלק לשלושה שלבים: (א) גדולת אין סוף ברוך הוא, (ב) ייחוד מלכותו על עמו ישראל בכלל, (ג) ייחוד מלכות ה' על האדם המתבונן בפרט.

1 ראה כתר שם טוב אות כח ועוד, וראה בספר שערי תבונה בביאור לא.
2 או"ח צח, א.
3 פרק ב, א"ב.
4 תהלים ח, ד.

5 ראה "תשואות חן" (להרה"ק ר' גדליה מליניץ) ליקוטים שבסוף הספר, ד"ה שמעת. ביאורים נוספים ונוסחאות שונות ראה בגליון "נפלאות" לפרשת ויצא תשפ"א וש"נ.

ד ירמיה כג, ד.
ה ע"פ סנהדרין פרק ד משנה ה.

ד. בשלב הבא בדברי אדמו"ר הזקן כאן, האדם מתבונן בכך שה' "מניח העליונים ותחתונים ומייחד מלכותו על עמו ישראל". בסגנון הרווח יותר, זהו שלב של התבוננות בבחירת ה' בעמו.

הבחירה, ביסודה, היא התייחסות של העדפה ויחוד שאיננה מובנת מאליה. גם לגבי בחירת ה', על האדם לתת דעתו לכך שלכתחילה ה' מזהה עם העולמות והנבראים כולם, המשקפים ומבטאים את מציאותו, ובלשון הכתוב שהובא במשפט הקודם בתניא "הלוא את השמים ואת הארץ אני מלא". למרות זאת, בבחירה אלקית חופשית, ה' ביכר ויחד לו את עם ישראל, "ובך בחר ה' להיות לו לעם סגלה מכל העמים"¹⁰.
[בעומק יותר:

כפי המבואר בחסידות¹¹, ענין הבחירה בשלמותו הוא דוקא בעצמותו יתברך, שלמעלה מכל צמצום ולמעלה מכל יחס של תפיסת מקום לעולמות. בנוסף על כך, לא בלבד שעצמותו יתברך היא הבחינה וה'שדה' בהם מתקיימת הבחירה, אלא היא גם הקובעת את אופי הבחירה – שבוחר את ישראל עם קרובו שהם מושרשים בעצמותו, "ביבחר לנו את נחלתנו"¹² (דוגמה לדבר מבחירה אנושית של בן זוג, שאם האדם זוכה הבחירה היא בהתאם לאישיותו ועצמיותו, שבן הזוג הוא עצם מעצמיו ממש¹³).

אם כן, הבחירה החופשית של ה' בעמו, תוך שהוא "מניח העליונים והתחתונים", היא התהליך המובהק ביותר של ההבדלה, ההפלא וההעדפה.

ה. לאחר ההכנה שבהתבוננות בגדולת ה' וההבדלה שבבחירת עמו ישראל בא האדם לידי הכרה ביחס הפרטי שבינו ובין

¹⁰ דברים יד, ב.

¹¹ במאמר ד"ה על כן קראו תשי"ג ובנסמן שם.

¹² תהלים מז, ה. וראה גם במאמר ד"ה יבחר לנו תשכ"ג ובנסמן שם.

¹³ ראה ספר המאמרים "אתהלך" עמ' א.

את ההרחבה וההעמקה ברוממות ה' וגדולתו¹⁴, ההתבוננות בגדלות ה' כרוכה בדבבד עם ההכרה בכך שה' הוא הגדול ואני, המתבונן, קטן ושפל. על כך יש להוסיף שההתבוננות בגדולת ה' כשלעצמה מעמידה את האדם ואת הבריאה כולה כחלק מזערי בתוך גדולת ה' האינסופית. אם כן, ההתבוננות עצמה, עוד לפני המסקנות שהיא מביאה אליהן, הינה חלק מתהליך נפשי של התכללות והכנעה.

רמז לזיקה העמוקה שבין ההתבוננות בגדולת ה' להכרה בשפלות האדם נוכל למצוא גם באחד ממאמרי חז"ל המפורסמים העוסקים בגדולת ה' – "כל מקום שאתה מוצא גדולתו של הקדוש ברוך הוא, שם אתה מוצא ענותותו"¹⁵:

כפי שהוסבר בתורת החסידות¹⁶, משמעותו הפנימית של מאמר זה היא שגדולת ה' (כפי שהיא ניתנת לתפיסה ותיאור) אינה אלא ענוה וצמצום מצד עצמותו יתברך. ולדרכנו נאמר שההתבוננות הנכונה בגדולת ה', שפנימיותה ענותותו, צריכה להיות מלווה בהכרה של ענוה ושפלות מצד האדם, המכיר באפסותו מול הדרת גאון ה'.

אם כן, ההתבוננות בגדולת ה', בפרט זו המכוונת ליראת ה', ענין אחד היא עם ההכנעה והבטול¹⁷.

יא ראה קונטרס "תורת החסידות" (לאדמו"ר הרי"צ) אות יב ואילך.

יב מגילה לא, א, ושם: "גבורתו". בנוסח "גדולתו" הובא מאמר זה בתניא פרק ד ובכ"מ בחסידות, ע"פ גרסת ילקוט שמעוני (תהלים רמז תשצד) ועוד, וע"פ נוסח "ויתן לך" למנהג קהילות אשכנז.

יג ראה תורה אור טז, א; לב, ג. ובכמה מקומות.

יד בעומק יותר, נוכל להבחין בתוכן הדברים כאן בשלושת המונחים השגורים בהתבוננות החב"דית בגדולת ה': "ממלא כל עלמין", "סובב כל עלמין" ו"את השמים ואת הארץ אני מלא". ה"אני" כאן הוא בחינה שלישית בפני עצמה, הקרויה בספרי החסידות "עצמותו ומהותו יתברך", שלמעלה מ"סובב" ו"ממלא". העובדה שהדרגה השלישית והגבוהה, "עצמותו יתברך", מופיעה כאן רק במרומז, מתאימה אף היא לתכונת ההכנעה, המזוהה עם שתיקת ה"חש", כמבואר ב'כתר שם טוב' סימן כח. דיון מורחב בתופעת השתיקה של ספר התניא, ראה בספר שערי תבונה בביאור לו.

והנמשל: היחס הבסיסי של ה' לברואיו (והאדם בכללם) הוא יחס של חלק ממכלול. ההכרה ביחס זה מביאה את האדם לידי העלם-הכנעה; על גבי יחס זה מופיעה בחירת ה' בישראל, שיוצרת זיקה מיוחדת בינו לבינם, זיקה של גילוי כללי הנעשה מתוך הבדלה, "ואבדל אתכם מן העמים"^{כא}. ועדיין, כל עוד הגילוי והיחוד הוא כללי, לא נשלם היחוד ולא יצמחו פירות-היחוד, וכדלהלן.

כשם שגזע ללא ענפים איננו מסוגל להצמיח פירות, כך זיקה כללית בין ה' לישראל איננה יוצרת השפעה על העולם שמחוץ לישראל, והיא מצטמצמת בהבדלת והפרשת ישראל מכל העמים, "הן עם לבדד ישכן ובגוים לא יתחשב"^{כב}.

דוקא על ידי החיבור הפרטי בין האדם לבוראו, החושף את ייחודו ומעלתו של כל ענף – כל יחיד מישראל – מתאפשרת ההשפעה על שאר האומות ועל העולם בכללו, "ויתקן את העולם כולו לעבוד את ה' ביחד"^{כג}. אם כן, בחינת הגילוי הפרטי, "ועליו בפרט" כדברי אדמו"ר הזקן כאן, היא המצמיחה את הפירות המתוקים של תיקון העולם שמחוץ לאדם – עבודת ההמתקה. ביאורו כאן לענינו וחיודו של ייחוד מלכות ה' על האדם הפרטי, מקבל חיזוק ואישוש מתוך האסמכתא שמביא אדמו"ר הזקן לדבריו אלו: "כי חייב אדם לומר בשבילי נברא העולם", עבודת תיקון העולם – בחינת ההמתקה^{כד}.

כא ויקרא כו, ו.

כב במדבר כג, ט.

כג רמב"ם הלכות מלכים יא, ד (נוסח הדפוס).

כד בהמשך דברי אדמו"ר הזקן כאן, מובא ה'בכ', המסקנה העולה מתוך ההתבוננות המבוארת בפנים: "והוא גם הוא מקבל עליו מלכותו, להיות מלך עליו, ולעבדו ולעשות רצונו בכל מיני עבודת עבד". ונראה לבאר את שלישיית הביטויים כאן ("מקבל עליו מלכותו", "לעבדו", "ולעשות רצונו בכל מיני עבודת עבד"): "מקבל עליו" – כתוצאה מהתבוננות שכלית – במושכל, כוחות חכמה ביניה: דעת; "לעבדו", על דרך "עבודה שבלב" (תענית ב, א) – במורגש, כוחות חסד גבורה-תפארת; "לעשות רצונו" במוטבע, כוחות נצח-יהודי-יסוד, שדווקא בעבודתם המעשית נמשך ומתגלה הרצון העליון (כמבואר בארוכה בפרקים להילט) – "לעשות רצונו

קונו, ו"מיחד מלכותו על עמו ישראל בכלל ועליו בפרט".

על מנת להבין את חיוניותו של היחוד הפרטי נשתמש במונחיו של הרה"ח רבי הלל מפאריטש, מגדולי חסידי חב"ד. כך כותב רבי הלל באחד ממאמריו^ט:

הנה ידוע שבכל השפעה יש שלשה בחינות: שרש ועיקר וענף², והוא בחינת העלם וגילוי, ובגילוי גופא יש שתי בחינות: כלל ופרט. ... ויובן על דרך דוגמא מצמיחת האילן, שבחינת השרש שבו הוא מובלע במקורו, עפר הארץ, בהעלם, ועל ידי זה מקבל בכל רגע תוספת צמיחה חדשה, ואם נכרת השרש לא יצמיח מחדש, רק מה שכבר נצמח ישאר בו. והעיקר הוא בחינת גילוי הצמיחה מחוץ למקורו בדרך כלל. והתחלקות הצמיחה בפרטי פירות למינם, כל אחד ואחד בפרט, הוא על ידי הענפים.

ניקת השורשים מכוח הצומח שבארץ היא השלב הבסיסי ביותר של צמיחת האילן. יניקה זו היא כללית לחלוטין, והיא מעניקה לכל סוגי האילנות את היכולת להצמיח את כל סוגי הפירות במדה שווה. במלים אחרות, בשלב זה כוח הצומח מתייחס אל הצמחים באופן כללי, ללא חיבור ויחוד עמם, וזהו יחס של העלם; לאחר מכן, בעיקרו של האילן, בגזע, כבר מתקיימת פניה של כוח הצומח להצמחה מסוג מסוים (שבסופו של תהליך תביא להצמחה בפועל), אך עדיין מדובר בפניה כללית שאיננה מסוגלת להצמיח פירות, בחינת גילוי כללי.

רק בשלב השלישי, כאשר כבר צמחו ענפים הנושאים את כוח הצמיחה באופן מדוד ומותאם, בבחינת גילוי פרטי, מתאפשרת צמיחת הפירות בפועל.

ט ד"ה ברוך שאמר (נדפס מכתב"ד ע"י עקיבא שבריק, מנחם-אב תש"פ).

כ המונחים עיקר ושרש מפורשים בלשון אדמו"ר הזקן כאן "ראשית העבודה ועיקרה ושרשה". ונראה לומר שהביטוי "ראשית העבודה" רומז לפר', "ראשית פפרי אדמתך" (שמות לד, כו), היוצא ישירות מהענף, כמבואר בדברי רבי הלל כאן.

האדם לקונו. לא הרי יראה יבשה ומאימת, הנובעת מהפנמת העובדות היבשות בדבר גדלות האל ושפלות האדם, כהרי יראה וקבלת עול שהן פרי תהליך פנימי ורציף, תחילתו בהכנעה מול גדולת האין סוף, המשכו בהפנמת ההבדלה מכוח בחירת ה' בישראל, ומגמת פניו אל חשיפת היחס הפרטי בין ה' לבין כל אחד ואחת מישראל, "ועליו בפרט", המטיל על כתפי האדם את האחריות המרוממת ליישום שליחותו בתיקון עולם – זוהי יראה של המתקה.

לסיום, "הלא אֶזֶן מְלִין תִּבְחַן וְחָךְ אֶכֶל יִטְעַם לוֹ"^{כה}, שחשיפת המבנה הפנימי כאן מעניקה נקודת מבט חדשה, עמוקה ופנימית יותר, ביחס למושגים "יראת ה'" ו"קבלת עול מלכות שמים":

בעוד בתפיסה החסידית השגורה משמשת היראה וקבלת העול כ"שומר הסף", מנגנון הגנה בסיסי וחיצוני על העבודה הפנימית (שעיקרה אהבת ה' ויראת הרוממות^{כז}), מהלך הביאור כאן מציג בפנינו יראה ממותקת וקבלת-עול שהיא חלק מהיחסים הפרטיים-הדדיים בין

לסיכום:

גדולת אין סוף ברוך הוא	הכנעה	העלם	שרש
מיחד מלכותו על עמו ישראל	הבדלה	גילוי כללי	עיקר
ועליו בפרט	המתקה	גילוי פרטי	ענף

בכל מיני עבודת עבד".

כה איוב יב, יא.

כו המקורות בענין זה, בתורת אדמו"ר הזקן ובתורת החסידות הכללית, נלקטו במאמרו של הר"נ גרינוואלד, "יראת העונש בראי החסידות", בתוך: היכל הבעש"ט גליון מא.

קול שמחה

פרשת ויצא

שנאה עצמית בריאה

לשנאה עצמית כזו כאל הפרעה נפשית. זו דוגמה עד כמה הפסיכולוגיה רחוקה מנקודת האמת של תורת אמת ואיננה מסוגלת להכיל אותה. מהו שרש ההבדל? בדרך החסידות, ההתייחסות בבקורת נוקבת ואפילו בשנאה תהומית אל הרע שבנפשי, תוך הרגשה שאני מזהה איתו, באה באיזון מלא עם חווית רחמי ה' עלי למרות שפלותי וריחוקי¹ ועם שמחה גדולה בטוב ה' ובדברים הטובים שהוא מזכה אותי לעשות – "בכיה תקיעא מסטרא דא וחדוה תקיעא בלבאי מסטרא דא". אכן, כאשר כל חוויות האדם מסתובבות סביב עצמו, כיסוד הפסיכולוגיה החילונית, ללא הרגשת נוכחות ה' הרחמן וללא השמחה על קרבתו – שנאה עצמית תהיה הרסנית. אך כאשר מכניסים את ה' הטוב לתמונה – השנאה העצמית מתוך עבודת ה' מביאה בעטיה פיצוי בדמות פתיחת רחמה של לאה, להפוך אותה ל"אם הבנים שמחה"² המרבה את הדמות ושמחה בכך. התורה הבאה מוצגת כ"הלצה", אך כאשר קושרים אותה לתורה הקודמת מתברר שזו הלצה רצינית:

"ותקנא רחל באחותה ותאמר הבה לי בנים ואם אין וגו'". ואינו מובן שאמנו רחל תדבר דבר זה ליעקב שהוא כמו מעשה נעורים.

ה וראה לב לדעת "פרק בעבודת ה'".
ו תניא פל"ד (ועוד) ע"פ זהר ח"ג עה, א.
ז תהלים קיג, ט.

איתא ב"קול שמחה":

"וירא ה' כי שנאה לאה". חס ושלוש לומר כן שהצדיק שונא את אשתו. אכן נפרש, דהנה הצדיק אשר עובד השם יתברך הוא תמיד שונא את עצמו והוא מוצא בעצמו תמיד חסרונות, שאינו יוצא מידי חובת העבודה להשם יתברך. וזה פירוש "וירא ה' כי שנאה לאה", פירוש, שלא היתה שנאה בעצמה. והבן.

הצדיק העובד את ה' באמת שונא את עצמו! הוא שונא את ה'אני' ('איך' בל"א) שלו, שהוא יש ודבר נפרד בפני עצמו, ומלקה את עצמו ללא רחם על החסרונות בעבודת ה' שלו (עד שכל עבודתו עד כה כחטא תחשב, כסיפור הידוע מהרס"ג³ שיש לחזור כל יום בתשובה על עבודת ה' עד כה). כיוצא בכך כותב אדמו"ר האמצעי⁴ שבעל תשובה מתמרמר על חטאיו ועל נפרדותו עד שהוא מואס בחייו ממש, ומבואר בתניא⁵ שהשנאה והמיאוס חד הם – "אהבי הוי' שנאו רע"⁶ והצדיק שונא את הרע ומואס בו בתכלית, כאשר את ה'אני' הנפרד הוא מזהה כמקור כל הרע.

כמוכן, הפסיכולוגיה המודרנית מתייחסת

נערך בידי איתיאל גלעדי משיעור יום שבת תולדות תשפ"ג – כפ"ח.

א סדורו של שבת ח"ב דרוש ג פ"ג מאמר ה ובכ"ד.

ב דרך חיים שער התפלה פ"א ועוד.

ג פרק י.

ד תהלים צז, י.

הזו, ולהמיר אותה בהתפארות־הדדית. כשם שחז"ל אומרים^{יא} שאברהם מתעטר־מתפאר בבנו יצחק ויצחק מתעטר־מתפאר באביו אברהם, כאשר כל אחד מתפאר דווקא במי שמדת עבודת ה' שלו הפוכה, כך מתאים ל"כל ישראל אחים"^{יב} להתפאר בעבודה השונה והמיוחדת לשני במקום לקנא בה^{יג}, כאשר כל ישראל כאחד משלימים את רצון ה', כל אחד בעבודתו הייחודית.

מדוע, אם כן, קנאה רחל באחותה במקום להתפאר במדרגותיה היפות בעבודת ה'? התשובה היא פשוטה: רחל רצתה ילדים ולשם כך נאלצה לנקוט במדת הקנאה וגם לעורר עליה שנאה על ידי קטנות מוחין. בחיצוניות, בנקודת הזמן הזו, נראה בגלוי כי ה' לא רצה שיהיו לרחל לילדים – לכן עשה אותה עקרה. אכן, כך הוא מצד אור ה' הגלוי, אך ודאי שמצד עצמותו יתברך ה' רצה שיהיו לרחל ילדים שהם מיסוד עם ישראל. מתברר כי לעתים, כדי לגלות מההעלם את השליחות העצמית, הנוגעת לעצם הנשמה כרצון עצמות ה' ממנה, יש להזדקק גם למדות שלא נראות שלמות – כך הבינה רחל אמנו, פעלה וגם הצליחה להפיק רצון מה'.

כפי שחלילה לומר שהצדיק שונא את אשתו, כך לא שייך לומר שרחל אמנו היתה במוחין דקטנות עד שדברה דברי הבל.

ונראה שכוונת רחל היתה לפי שראתה שלאה שהיא שנואה יש לה בנים והיא שהיא אהובה אין לה בנים, לכן היה ברצונה שתהא גם כן שנואה ושיהיו לה בנים. וזה "ותקנא רחל באחותה" שהיא שנואה, ואמרה "הבה לי בנים ואם אין וגו'", שידעה שאין דבר שיקפיד עליה יעקב כמו זה, וכן כוונה, "זיחר אף יעקב".

לפי התורה הקודמת, "שנואה לאה" היינו בינה לבין עצמה, ומדוע הועיל לרחל להקפיץ את יעקב בדברי נערות עד שהקפיד עליה? כנראה שמי ששנוא בעיני עצמו מצליח גם 'להקרין' לזולתו את התחושה הזו, ולכן שפלות לאה בעיני עצמה גררה גם יחס תואם מיעקב – יחס אותו רצתה להשיג רחל, הצליחה בכך וגם זכתה ל'פיצוי' השמימי של ילדים.

כשם שבתורה הראשונה קבלה השנאה ממד חיובי, כאן מקבל גם הקנאה ממד כזה – קנאה שבגדר "קנאת סופרים תרבה חכמה"^{יד} וכדוגמת מאמר חז"ל שלעתיד לבוא "כל צדיק נכוה מחופתו של חברו"^ט עד שמוריקות פניו מקנאה. לכאורה, טוב יותר לבטל את הקנאה

יא תנחומא תולדות ד (ראה לעיל שיעור שני).

יב ראה תניא פל"ב.

יג וראה גם אורות התחיה פל"ח אודות הסרחון והרקב לעתיד של "חכמת סופרים" הנובעת מקנאה.

ח בבא בתרא כא, א.

ט ילקו"ש ישעיה רמז ת.

י לוח "היום יום" י"ט ניסן.

"ויצאה והיתה"

הערות במסכת גיטין

עילה לגירושין חלק א

בעל כרחה, אך למעשה תקנת רבינו גרשום שאין לעשות כך).

ביאור הדעות

מבאר הרבי¹: לבית שמאי צריך להשתדל ולהתעקש על שלום בית "עד הקצה האחרון", גם כשיש מריבה וצד אחד מכעיס את השני יש לפעול לעשות שלום ביניהם ולא להגיע לגירושין. ולבית הלל "אין חיוב להתעקש על שלום בית עד קצה האחרון" ואם האשה עושה בניגוד לרצונו כדי להכעיסו רשאי לגרשה.

ועוד מוסבר בטעמים של בית הלל: חיי נישואין באהבה ושלום הם דבר גדול מאד, קיום תכלית הבריהא "ודבק באשתו"², עד ש"איש ואשה זכו שכינה ביניהם"³. וגירושין הם דבר קשה מאד, וכן תקנו כתובה לאשה כדי שלא תהא קלה בעיניו להוציאה! אך כאשר יש ביניהם שנאה ואין מציאת חן (היפך המצב הרצוי "חן אשה על בעלה"⁴), ואינם מצליחים להגיע לשלום בית, הרי יש פגם אם ימשיכו לחיות כך, בפרט אם דעתו לגרשה (כגמרא שם "אם לבו לגרשה והיא יושבת תחתיו ומשמשתו מהו?

"כי יקח איש אשה ובעלה והיה אם לא תמצא חן בעיניו כי מצא בה ערות דבר וכתב לה ספר פרישת ונתן בידה ושלחה מביתו"⁵. ובמשנה סוף גיטין "בית שמאי אומרים לא יגרש אדם את אשתו אלא אם כן מצא בה דבר ערוה שנאמר כי מצא בה ערות דבר [עניין של זנות ופריצות] ובית הלל אומרים אפילו הקדיחה תבשילו [מריבה בכוונה] שנאמר כי מצא בה ערות דבר [כלומר, או ערוה או דבר אחר]. רבי עקיבא אומר אפילו מצא אחרת נאה הימנה שנאמר והיה אם לא תמצא חן בעיניו".

ובגמרא מבואר שבזיווג ראשון יש חומרה מיוחדת "שנאו המשלח", ו"כל המגרש אשתו ראשונה אפילו מזבח מוריד עליו דמעות [שהמזבח מטיל שלום בעולם וכאן יש היפך השלום, ועוד שהפירוד בין האיש והאשה למטה הוא כפירוד בעליונים]"⁶.

לרוב הפוסקים, הלכה כבית הלל⁷: אם לא פשעה כנגדו אסור מהתורה לגרשה, ואם פשעה כנגדו יכול לגרשה ומכל מקום בזיווג ראשון הדבר שנאו לפני המקום ומזבח מוריד עליו דמעות. ועוד, גם כשמצא בה דבר ערוה ממש אין למהר לשלחה אלא יש לחקור הדבר היטב (וכל זה בדין תורה שהאיש מגרש את האשה

ג שיחת כ' מנחם אב תשי"ט, תורת מנחם תשי"ט ח"ג. תמציתה נדפס בלקוטי שיחות ח"ד פרשת תצא, עמ' 101 במהדורה המתורגמת.

ד בראשית ב, כד.

ה סוטה יז, א.

ו יבמות טל, א. רמב"ם הלכות אישות פ"י ה"ז.

ז סוטה מז, א.

נערך ע"י יוסף פלאי לפי רשימת הרב.

א דברים כד, א. בכל הבא לקמן ראה אנציקלופדיה תלמודית ערך גרושין אות טו.

ב ראה טור וש"ע אהע"ז קיט ונו"כ.

מאשתו זהו פגם חמור בנישואין. מכל זה מובן שלדברי בית הלל ורבי עקיבא, מה שניתן לגרש 'בקלות' יחסית, זה עצמו גורם לכך שחיי הנישואין יהיו מתוך אהבה וחיבה יתירה, שהרי כל פירוד של מריבה, ואפילו פגם במציאת חן, עלולים להביא ח"ו לגירושין (ובדקות יש בהם תחילת גירושין), ולכן צריך לחדש בכל עת את האהבה, מתוך הכרה ביוקר הנישואין (שמפני יוקרתם עלולים להתיישן ולהתקלקל), שתהיה שכינה ביניהם ולא ח"ו אש אוכלתן (מאמר רבי עקיבא), וכיוצא בזה מבואר בירושלמי, שדווקא לפי בית הלל ורבי עקיבא צריך שהאשה תתקשט כדי שלא תתגנה על בעלה¹⁷, וממילא יש לומר שזה גופא טעמם הפנימי של בית הלל ורבי עקיבא, שאפשרות הגירושין תלבה את אש האהבה (ואחרי כל זה, בזיווג ראשון יש קפידא מיוחדת שלא לגרש). התכלית היא "ראה חיים עם אשה אשר אהבת... כי הוא חלקך בחיים"¹⁸, ועליו להיות "שמח בחלקו [זו אשתו]"¹⁹ ולקיים "יהי מקורך ברוך ושמח מאשת נעורייך. דדיה ירווך בכל עת באהבתה תשגה תמיד"²⁰.

חלק ב יתפרסם בע"ה בגליון הבא

קרי עליה 'אל תחרש על רעך רעה והוא יושב לבטוח אתך'" והיא "גרושת הלב" וחיי האישות שלהם הם כזנות!²¹ לכן יש אפשרות של גירושין, ובמקרה קיצוני כשאינ מצליחים להשכין שלום אף מוטב שיתגרשו²² (ואז מתברר שלא היתה בת זוגו, ושניהם ימצאו תיקון בזיווג אחר). ועוד, דווקא מפני שמצד הדין ניתן לגרש נמצא שבכל עת שיש פגם באהבה בין האיש והאשה על האיש לשלול את אפשרות הגירושין ולבחור מחדש בנישואין, שיהיו הנישואין מרצון ולא בהכרח.

וכן מוסברת דעת רבי עקיבא: לדעתו מציאת החן כל כך חשובה, ובלעדיה אין חיי הנישואין בשלמות, וכמו שאמר רבי עקיבא שגם אשה נדה תתקשט כדי שלא תתגנה על בעלה, וכדי שיתקיים בין האיש והאשה "ואהבת לרעך כמוך"²³, שהוא "כלל גדול בתורה" לדברי רבי עקיבא²⁴, ושתהיה שכינה ביניהם – ודווקא משום כך יש אפשרות עקרונית לגרש כשאינ מציאת חן, וממילא המשך חיי הנישואין פירושו שודאי האשה מוצאת חן בעיניו²⁵. ובסגנון נוסף: לרבי עקיבא ברור שהאיש אוהב את אשתו ומביט דק בה ואינו פונה לתור בנשים אחרות, עד שאם אשה אחרת מצאה חן בעיניו יותר

ח ראה נדרים כ, ב "בני שנאה... בני גרושת הלב".

ט "שמוטב לגרשה משתרבה השנאה והריב והקטטה ביניהם", לשון האברבנאל דברים כד, ע"י"ש.

י שבת סד, ב.

יא ויקרא יט, יח.

יב תו"כ עה"פ.

יג וראה מלבי"ם ורש"ר הירש עה"פ.

יד ירושלמי סוף גיטין ע"י"ש.

טו קהלת ב, ט.

טז "איזהו עשיר השמח בחלקו", אבות ד, א. וראה קהלת ח, טו "ושבחתני אני את השמחה" וכו' ופירש רש"י "שיהא שמח בחלקו... ושאינו שמח בחלקו לענין אהבת אשתו שטוף אחרי הנשים להרהר אחרי אשת איש".

יז משלי ה, יח"ט.

עבודה עברית

הן ממצות צדקה והן ממצות "קנה מיד עמיתך"¹. בארץ ישראל, יש בדבר גם משום מצות ישוב ארץ ישראל² הכוללת כל פעולה המחזקת את הישוב היהודי בארץ. לעומת זאת, הסתמכות על פועלים נכרים מחזקת את אחיזתם בארץ, כפי שניתן לראות בפועל כיום (בניגוד למגמה שלא תהיה להם ישיבת קבע בארץ³).

בנוסף, יש עניין גדול בעבודה עצמה, "אהוב את המלאכה", "ששת ימים תעבד... כשם שנצטוו ישראל על מצות עשה של שבת כך נצטוו על המלאכה"⁴ (וכך המלאכה בימי החול מוארת בקדושת השבת) – וממילא מצוה לתמוך ולחזק בעבודה עברית, לחנך לחיי מלאכה ויצירה ולא לחיי בטלה ושעמום.

בדורנו, דור הגאולה בע"ה, ראוי לנהוג "הידור מצוה" ולהשתדל בעבודה עברית גם במדת חסידות ולפנים משורת הדין (כשם שלכל אדם יש מצוה בה הוא נזהר במיוחד, "זהיר טפיל", בה נשמתו מזהירה מאירה⁵, כך בכל דור יש עניין

המשך בעמ' 31 <<

לפי ההלכה יש להעדיף מסחר עם יהודים והעסקת יהודים. כך נלמד מהכתוב "וכי תמכרו ממכר לעמיתך או קנה מיד עמיתך"⁶ – "כשאתה מוכר מכור לישראל חברך. אם באת לקנות קנה מישראל חברך"⁷. זהו ביטוי של אהבת ישראל – "כל ישראל אחים"⁸, כמשפחה אחת גדולה, ועל האדם לדאוג באופן מיוחד למשפחתו וקרוביו⁹.

פעמים רבות, יש בדבר גם משום מצות צדקה, "יחי אחיך עמך"¹⁰, שכן הצדקה הגדולה ביותר היא לפרנס את חברו ולהמציא לו מלאכה, "והחזקת בו"¹¹. לכן, לדוגמה, עדיף להעסיק פועל יהודי כאשר הדבר אפשרי, גם בעלות גבוהה יותר,

נערך ע"י יוסף פלאי לפי המאמר עבודה עברית בספר מלכות ישראל, והמאמר 'וחי אחיך עמך' באתר האינטרנט של גל עיני.

א ויקרא כה, יד.

ב רש"י שם לפי תו"כ. שו"ת תשב"ץ ח"ג סי' קנא. שו"ת הרמ"א סי' י. והאריך בזה להלכה החפץ חיים בספרו אהבת חסד (מובא בדרך אמונה על הלכות מתנות עניים פ"י ה"ז).

ג תניא פל"ב.

ד ראה יבמות סב, ב "המקרב את קרוביו". מורה נבוכים ח"ג פ"ב (בהקשר לדיני ירושה).

ה ויקרא כה, לו. הלכות מתנות עניים פ"ז ה"א.

ו ויקרא כה, לה. ובהלכות מתנות עניים פ"י ה"ז "מעלה גדולה שאין למעלה ממנה זה המחזיק ביד ישראל שמך ונותן לו מתנה או הלוואה או עושה עמו שותפות או ממציא לו מלאכה כדי לחזק את ידו עד שלא יצטרך לבריות לשאול. ועל זה נאמר והחזקת בו גר ותושב וחי עמך כלומר החזק בו עד שלא יפול ויצטרך".

ז יש אמרים שצריך להוסיף עד שלישי עבור כך, וכן הורה הרב מרדכי אליהו זצ"ל. ויש אמרים שצריך להוסיף עד חמישית, 20%, ראה משפטי עוזיאל חו"מ מד.

ח עניין המובא בהרבה הלכות, כמו ברמב"ם הלכות שבת פ"ו ה"א. ולרמב"ן הדבר שייך למצוה מיוחדת בתרי"ג של ירושת הארץ (הוספות לטה"מ"צ, מ"ע ד).

ט ראה רמב"ם הלכות עבודה זרה פ"י הלכות ד"ו.

י אבות א, י. ובהרחבה באבות דרבי נתן יא, א.

יא מכילתא דרשב"י.

יב שבת קיח, ב; תניא אגה"ק ז.

הסיפור החסידי

ר' איצ'ה מתמיד | פ"נ במסירות נפש

הרב החסיד ר' יצחק הורביץ (ר' איצ'ה דער מתמיד), נולד בשנת תרמ"ה (בערך) לאביו שלמה מנחם מענדל ולאמו מרת עלקא, בברעגזנעוואטע שבפלך חרסון (באוקראינה). עוד בהיותו נער ניכר כמתמיד יוצא דופן, ומלמדו סיפר לימים שהיה ממשיך לשבת וללמוד מדי לילה, גם כשהוא המלמד, כבר היה מוכן ללכת לישון. בתרנ"ז קיבל ר' איצ'ה סמיכה לרבנות, ובאותה שנה נוסדה ישיבת תומכי תמימים. חבריו של ר' איצ'ה, שניסו לשכנעו לנסוע לליובאוויטש, הצליחו בכך רק לאחר ששמע שנוסדה בה ישיבה. ואכן, הוא הגיע למקום והתקבל לישיבת 'תומכי תמימים'. בתחילה היה עסוק גם שם בנגלה בלבד, ואפילו כשהמשיע ר' שמואל גרונם היה מתוועד עם הבחורים, היה ר' איצ'ה יושב בקצה השני של בית המדרש וממשיך בלימודו. לאחר כמה פעמים ששמע את דבריו 'נתפס' והחל להשתתף בהתוועדויות וללמוד חסידות בהתמדה. בשנת תרפ"ח, לאחר שאדמו"ר הריי"צ עזב את רוסיה, רצה להתקרב אליו והתיישב בריגה שבלטביה. משם יצא כשד"ר לאירופה ולארצות הברית. ביו"ד כסלו תש"ב, לאחר פלישת הגרמנים לריגה, נרצח ר' איצ'ה. הצוררים הובילו יהודים רבים בכוח אל תוך בית הכנסת, הציתו אותו, והעמידו יהודים רבים אחרים בחוץ כדי לצפות במחזה הנורא. עדי ראייה סיפרו מאוחר יותר כי ר' איצ'ה פתח את ארון הקודש, הוציא ספר תורה ואמר: "אנו זוכים לקיים מצות מסירות נפש על קידוש השם ועלינו לעשות זאת מתוך שמחה". הוא הניח את ידו האחת על כתפו של הרב אליהו חיים אלטהויז ואת השניה על כתפו של הרב יחזקאל פייגין (מזכירו המסור והנאמן של הרבי הריי"צ) ויחד הם יצאו בריקוד כשהם שרים את ניגון ה'הקפות' של רבי לוי יצחק שניאורסון.

בדומה לכך, שהה פעם ר' לייזר ננס ליד חדרו של הרבי הריי"צ, ושמע את ר' איצ'ה דער מתמיד בוכה לפני הרבי. הוא ספר לו שכחלק ממסעותיו בעיריות כשד"ר אנשים מתנים בפניו את צרותיהם, והוא שולח פ"נ לרבי בבקשת ברכה. פעמים רבות לא היה זמן מספיק בכדי לשלוח פ"נ באופן מידי, אז הוא היה שולח פ"נ במחשבה – כפי שנהגו חסידים רבים – וברוב הפעמים באה הישועה, בזכות ברכת הרבי. עד כאן הכל טוב, אך ר' איצ'ה בכה שלפעמים מייחסים את הישועה לו עצמו במקום לרבי. כתגובה, הרבי ספר לו סיפור זהה שקרה עם ר' הלל מפאריטש: גם ר' הלל היה מסתובב בכפרים ומלמד דא"ח, ולפעמים גם לו קרו מקרים

סיפר ר' יהודה חיטריק: פעם היינו בהתוועדות אצל השו"ב ר' יוסף ח"ן, ובתוך ההתוועדות אמרו אחדים [לר' איצ'ה], שר' יוסף צריך לברכה – לא היו לו בנים. ואמר ר' איצ'ה שאיננו יכול: כי כשהיה פעם באורשא כשד"ר לדמי 'מעמד' לרבי, ולסדר לימוד דא"ח ברבים, התוועדו בבית חסיד אחד. ושם היה חסיד אחד שלא היו לו בנים, ויאמר החשוך בנים שיתן סך מסוים עבור מעמד ויברכו אותו בבנים. וסיים ר' איצ'ה: היו אז בגילופין, נתברך והתקיימה הברכה, אחר זה לא יכלתי יותר לבוא לאורשא. ואתם חפצים שאסע גם מכאן? ...

[רשימות דברים (חיטריק),

תשס"ט) עמ' 285]

נערך ע"י יהודה הס.

לחלוטין מהמלך האמיתי שمولו... ניתן לשער כמה התבייש השר, מאותו "כבוד" שחלק לו הכפרי. כך חשים הצדיקים, כאשר בני אדם חולקים להם כבוד ומתעלמים בתוך כך מה' יתברך הניצב עמם תמיד.

ר' איצ'ה מתמיד מביע כאן תחושה דומה: כחסיד ומקושר אמיתי, הוא חי תמיד עם הרבי ומבקש את ברכתו בכל דבר. אנשי העיירות שהעריצוהו גרמו לו סבל של ממש, עד שהדיר את רגליו מהמקום בו החשיבו אותו לבעל מופת. אך הרבי הריי"צ, שהנהגת החסידים הוטלה על כתפיו, חש מן הסתם בדיוק כמוהו – ובכל זאת המשיך לברך ולפעול ישועות, ועודד את ר' איצ'ה "לשלוח" אליו בקשות, גם במחיר כבוד קשה מנשוא. כך הוא, וכך גם הצדיקים שהובאו למעלה. שבביל לעזור ליהודי אחר, צריך מסירות נפש!

דחופים והיה צריך לתקשר עם הרבי הצמח צדק במחשבתו, וגם הוא בכה שמייחסים לו עצמו את המופתים. ואז אמר הרבי הריי"צ לר' איצ'ה: "בשביל לעזור ליהודי אחר, צריך מסירות נפש".

[יראת ה' אוצרו (אלפנייך, תשס"ה) עמ' 89 וש"נ] רבי נחמן מברסלב, וכן רבי ישראל מרוז'ין, הסבירו במשל זהה את תחושתם כלפי הכבוד שחולקים להם: מעשה בשר אחד, שמשל בכפר נידח. אנשי הכפר היו בורים, לא חילקו בין שר ובין מלך והעניקו לשר כבוד מלכים. כך התנהלו העניינים זמן רב, אך יום אחד בא המלך עצמו לבקר באותו הכפר. השר חרד כמובן לקראתו, הובילו בשבילי הכפר והראה לו את השטח הנתון למרותו. בתוך כך התקרב אחד הכפריים, שדמותו של המלך לא אמרה לו דבר, ונפל לרגלי השר כמלך ממש – בעודו מתעלם

המשך מעמ' 7 <<<

זו כוונה יפה שאפשר לכוון כל בקר כשאומרים את ברכות התורה. ולסיכום:

בינה
עיון תפלה

חכמה
תלמוד תורה

דעת

הבאת שלום בין אדם לחברו (גבורות שבדעת) ובין איש לאשתו (חסדים שבדעת)

גבורה
השכמת בית המדרש שחרית וערבית

חסד
גמילות חסדים

תפארת
כבוד אב ואם

הוד
בקור חולים

נצח
הכנסת אורחים

יסוד
הכנסת כלה

מלכות
הלויית המת

מענות ותשובות

שו"ת עם הרב

לימוד בישיבה מול ישוב הארץ

אני נער בן 16 ולמרות רצוני לשבת וללמוד ברצינות בישיבה – על מנת שאזכה להיות יהודי מלא וגדוש שיש לו מה לתת ולהשפיע לעם ישראל בע"ה – אני מרגיש שכרגע לא מתאים לי להיות במוסד עם מסגרת מחייבת. במקום לשבת בבית בחוסר מעש, חשבתי שבינתיים אשהה באחת הגבעות ואחזק את ישוב הארץ במקום. ההורים שלי מתנגדים לכך כיוון שלדעתם אני צריך להיות בישיבה וגם בגלל המצב הבטחוני. האם לחזור לישיבה או להישאר בגבעה? אשמח להדרכת הרב.

מענה:

מה שבטוח, בטוח (ומה שלא בטוח, לא בטוח – תרתי משמע) – בחור בגילך חייב מסגרת של ישיבה מסודרת, ישיבה שבה לומדים גם נגלה וגם חסידות ברצינות. כך, ורק כך, תגדל להיות שליח ומשפיע לקרב יהודים רבים לתורה ולחסידות. בודאי ידוע לך שראשית עבודת השי"ת לפי החסידות היא ענין

בטול היש, בטל רצונך לרצונו יתברך.

לגבי מצות ישוב ארץ ישראל, תיקון אמיתי יתחולל רק על ידי שינוי מדיניות הממסד השולט בארץ, וכדי להשפיע צריך להיות איש מבוגר, משכיל ואיש מעשה המסוגל להשפיע באמת על דעת קהל רחב ואף על הממסד. מי ששואף לזה צריך להקדיש את כל זמנו ומרצו בגיל ההתבגרות להתעלות בלימוד התורה ועבודת השי"ת בדיבוק חברים בישיבה ששמה על דגלה את הערך העליון של תורה לשמה, על רמה גבוהה וגם מודעות של שלמות ארץ ישראל (יחד עם שלמות עם ישראל ושלמות תורת ישראל). שתבשר בשורות טובות!

חינוך מעבר לשורת הדין ההלכתית

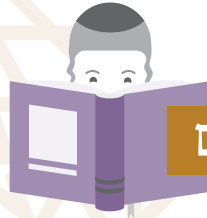
האם תפקידו של מוסד חינוכי הוא לחייב הנהגה על פי הלכה, כאשר התחומים העדינים יותר – האווירה החסידית, שמיעת מוזיקה וצריכת תרבות ראויה וכיו"ב – נשארים לתחומי הרצון

הטוב של התלמידים, או שיש מקום להתערבות גם בהם? כיצד יש להתייחס לתלמיד שחורג מהרצויו ממנו לכתחילה בתחומים הפנימיים יותר, או סתם כך למי שלא עומד בזמנים ומקשה על אורת הלימוד והחינוך הראויה?

מענה:

רצוננו שמוסדות החינוך שלנו יהיו לכתחילה, לא בדיעבד, וצריך כל הזמן לפעול בכיוון זה. אכן, הכל צריך להיות באהבה ודרכי נעם. כל תלמיד או תלמידה הם ממש כמו הבן או הבת שלך! העיקר הוא לקרב על ידי שיחות והגברת ה"עשה טוב".

החסידות מפתחת את החושים הפנימיים הטובים, להמשך רק לניגונים טובים באמת, עדינים ומעוררים את הנפש לעבודת השי"ת. על זמנים יש להקפיד, אך בלי שבירת כלים, להסביר פעם אחר פעם עד שלש-ארבע פעמים לפני שנוקטים בענישה. שתבשרו בשורות טובות ותזכו להיות למופת ולמשוך למוסדות החינוך כל בן ובת מישראל המשתוקקים לגילוי נקודת האמת שלהם.

אַנְכִי וְהֵילָדִים

הַמְדוֹר לִילְדֵי יִשְׂרָאֵל

דָּבָר בְּרֵאֵאִי

לְחַר אִי דָּבָר?

מכירים את המשג "השוק השחר"? זה לא מקום עם צבועים כהים, אלא אנשים שעושים מעשים כהים. לא יודע אם שמעתם על כך, אבל כל מי שמוכר דברים גדולים, כמו בתים או מגרשים, צריך להודיע על כך לממונים מטעם הממשלה ולשלם על כך מס. כך מקבל בכל העולם. הקונה והמוכר מצהירים על כך בכתב ידם. מצהירים? זה כבר מזכיר לי עוד מלה: צהרים. כלומר, המכירה הזו ברוחה לעיני כל, כשמש בצהרים.

לעמת זאת, יש מי שמבקש לפטור את עצמו מתשלום המס ולכן הוא דואג להעלים את בצוע העסקה. אותו 'פלוני' מוכר ל'אלמוני', מסכם את המחיר, אבל לא מדווח על כך לאף אחד. בגלל שהספור נותר בהעלם, הוא נקרא בשם "שוק שחר".

למה אני מספר לכם על כך? לא פי זה בסדר לנהג כך, אלא בגלל התופעה הבאה: ישנם אנשים שעושים עסקאות אסורות של "שוק שחר", אבל מנסים

יעקב אבינו בורח מפני עשו אחיו ומגיע הרחק אל משפחת רבקה אמו, אל לבו הארמי שבחרו. לבו מנסה שוב ושוב לנצל את תמימותו של יעקב, אחינו הצעיר, ומרמה אותו פעם אחר פעם. בתחלה הוא משיא אותו במרמה עם לאה, לאחר שהבטיח לו את רחל. בהמשך הוא מחליף את משפחתו "עשרת מונים", ומפר בכל פעם את הסכומים ביניהם על חלקת ולדות הצאן. ליעקב לא נותרה ברירה אלא לאחזו כנגדו באותה הדרך ולגנוב את לבו. הוא נמלט מחרן מבלי להודיע על כך לדודו, שבינתים גם נעשה לחמיו.

על פי דרך הבעל שם טוב, באשר אנו קוראים ספור בתורה אנו מחפשים אותו אצלנו, כאן והיום. התורה אינה רק ספר ספורי היסטוריה מרתק, אלא גם ספר הדרך נצחי. כל אחד מאתנו הוא יעקב, ועל כל אחד מאתנו לזהות את לבו הקטן שמתחבא בתוכו – ולנצחו. אז מיהו אותו לבו?

לע"נ חיה שרה בת ר' משה ע"ה נכתב ע"י הרב שילה אופן.

מזה, הכתה שָׁלְנוּ מְצַטְיֵנַת בִּישִׁירוֹת.
אֶצְלָנוּ אֶפְשָׁר תְּמִיד לְדַבֵּר יִשָּׁר וְלַעֲנִי,
'דוֹגְרִי', אִזּוּ מָה פְּתָאוֹם הוּא עוֹשֶׂה מִזֶּה
עֵסֶק?
אִזּוּ הֵנָּה, בְּשִׁלְשָׁה צְעָדִים בְּצַעֲתֵי
הַלְבָּנָה זְרִיזָה לְמַעֲשֵׂה הַשְּׁחֹר שְׁלִי...

אִוְיֵה בִּלְבָבִי אִוְכֵה

הַרְבֵּי הַקּוֹדֵם מִחֶבְ"ד, הַרְיִי"צ (רַבֵּי
יוֹסֵף יִצְחָק), אֹמֵר שֶׁהַאִיֵּב הַגְּדוֹל
שֶׁל הָאָדָם אֵינוֹ מִי שֶׁמְנַסֶּה לְהִרְעֵ לֹ
בְּגִלּוֹי, אֲלֵא זֶה שֶׁמְרַמֶּה אוֹתוֹ וּמִתְחַפֵּשׂ
לְאוֹהֵב שְׁלוֹ. הוּא אוֹיֵב בְּלְבוֹשׁ אוֹהֵב.
מָה הוּא עוֹשֶׂה? הוּא מְלַבֵּין אוֹתָהּ! הוּא
מְנַסֶּה לְשַׁכְנַע אוֹתָהּ בְּכָל דָּרָךְ אֶפְשָׁרִית
שֶׁאֵתָהּ לָבוֹ, לְפָחוֹת כְּמוֹ הַכֶּהֵן הַגְּדוֹל
בְּיוֹם הַכַּפּוּרִים. הוּא מְלַבֵּין אֶת הַחֻטָּאִים
שְׁלָנוּ, וְהֵנָּה כְּמָה מְסוּגֵי הַתְּחַמְלֶשֶׁת שְׁלוֹ:
"זֶה לֹא כָּל כֶּף כֶּף נוֹרָא כְּמוֹ שְׁחוֹשְׁבִים",
"כָּלֵם עוֹשִׂים כְּכֵה", "בְּדָרָךְ כָּלֵל אֵתָהּ
בְּסֹדֵר", "מִי אָמַר בְּכָלֵל שְׁזֵה אֶסוּר?".

זֶהוּ לָבוֹ הָאֶרְמִי, אוֹ יוֹתֵר נְכוֹן לָבוֹ
הַרְמָאִי. אֵת יַעֲקֹב אָבִינוּ הוּא מְקַבֵּל
בְּחֻבוּקִים וּנְשִׁיקוֹת, וְלֹאֲרָךְ כָּל מַסַּע
הַרְמָאוּיוֹת שְׁלוֹ הוּא מְנַסֶּה לְהִרְאוֹת
לְיַעֲקֹב שֶׁהוּא בְּסוֹף הַכֹּל רַק מְבַקֵּשׁ
אֵת טוֹבָתוֹ. "לָמָּה בְּרַחַת מִמּוֹנִי?", הוּא
שׂוֹאֵל בְּתַמִּימוֹת מְזִיפֹת אֵת יַעֲקֹב.
"הֵייתָ אוֹמֵר לִי, וְהֵייתִי מְשַׁלַּח אוֹתָךְ
בְּתַפִּים וּבְמַחֲלוֹת..."

אָבֵל יַעֲקֹב אֵינוֹ מִתְבַּלְבֵּל. יַעֲקֹב יוֹדֵעַ
שֶׁהַלְבָּנָה הַזֶּה רַק גּוֹרְמֶת לְאָדָם לְשַׁקֵּעַ

בְּכָל מִינֵי דְרָכִים לְהִרְאוֹת שֶׁהוּ נַעֲשֵׂו
כַּחֲקֵ. הֵם מְשֻׁנִּים פֹּה וּמִתְקַנִּים שָׁם, כֶּף
שֶׁעֵקֶבּוֹת הַעֵסֶקָה הָאֶסוּרָה נַעֲלָמוֹת,
וּכְלָפֵי חוּץ נִרְאָה כְּאִלוֹ הַעֵסֶקָה תִּקְיָנָה
לְחִלוּטִין. לְבָנָה כְּשֶׁלֶג. מַעֲשֵׂה זֶה נִקְרָא
"הַלְבָּנָה" – לְהַפִּיךְ אֶת הַשְּׁחֹר לְלָבוֹ.

כִּיִּכְוֶנֶה אֶתִּי

עִכְשָׁו אֲנִי רוֹצֶה לְסַפֵּר לָכֶם עַל
הַהַלְבָּנָה שֶׁאֲנִי חוֹתֵי... לֹא, אֲנִי לֹא
סוֹחֵר בְּשׂוֹק הַשְּׁחֹר, וְאֶפְלוֹ עֵסֶקָאוֹת
כְּשִׁירוֹת אֵינֶן חֶלֶק מִסֹּדֵר הַיּוֹם שְׁלִי.
הַהַלְבָּנָה שֶׁאֲנִי מְדַבֵּר עָלֶיהָ הִיא שְׁלֹ...
שְׁלִי עֲצָמִי!

אִזּוּ כְּכֵה. הָאֵמֶת הִיא שְׁלֹא כָּל-כֶּף
בָּא לִי לְשִׁתּוֹף בְּכָל פְּרִטֵי הַמְּאָרֶע, אָבֵל
הַשׂוֹרָה הַתְּחַתּוֹנָה הֵייתָ שֶׁשְׁמַעוֹן נִפְגַּע
מִמּוֹנִי. הַכְּרִזָּה שֶׁהַכְּרִזְתִּי בַּכְּתָה בְּקוֹל
דְּרָכָה אֶצְלוֹ עַל נִקְדָּה מְאוֹד רְגִישָׁה,
וְהוּא לָקַח אֶת זֶה לְלֵב. הָאֵמֶת הִיא,
שְׂאֵם הֵייתִי מְשַׁקִּיעַ שְׁנֵיָה שֶׁל מַחְשָׁבָה
לְפָנַי כּוֹ יִתְכוּ שֶׁהֵייתִי נִזְהָר יוֹתֵר וְנִמְנָע
מֵאוֹתָהּ הַכְּרִזָּה אֲמִלְלָהּ, אָבֵל זֶה כְּבָר
שִׁיךְ לְעֵבֵר.

מִהֲרִגַּע שְׂאֵרַע הַפִּיצוּץ הַתְּחַלְתִּי
לְשַׁכְנַע אֶת עֲצָמִי, וּבְכָל הַתְּחַכּוּם
הָאֶפְשָׁרִי. בְּמָה? שְׂאֵנִי בְּסֹדֵר. דְּבַר רֹאשׁוֹן
הַרְגַּעְתִּי אֶת עֲצָמִי בִּישָׁר הַכּוֹנֶנָה שְׁלִי:
הַדְּבַר לֹא הָיָה בְּכּוֹנֶנָה, וְאֲנִי לֹא אֶחָד
שֶׁמְחַפֵּשׂ לְפָגַע בְּאֲנָשִׁים. גַּם שְׁמַעוֹן יוֹדֵעַ
זֹאת. דְּבַר שְׁנֵי, מָה שְׂאֵמְרֵתִי הִיָּה הָאֵמֶת
לְאֵמֶתָהּ, וְגַם אֵת זֶה כָּלֵם יוֹדְעִים. חוּץ

שְׁנֵי זָמַן לְהֵיוֹת לְבָנִים, אֲבָל בְּאֵמֶת!
שֶׁבֶת שְׁלוֹם וּמְבָרָךְ!
?5

בְּעֶצְמוֹ וְלֹא לְתַקֵּן אֶת דְּרָכָיו, וְלָכֵן הוּא
לוֹקֵחַ אֶת מְשַׁפְּחָתוֹ וּרְכוּשׁוֹ וּבּוֹרֵחַ
לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל.

המשך מעמ' 25 <<

בעבר בארץ כערך מכונן, אך בשנים האחרונות חל שינוי וכיום העדפת עבודה עברית נחשבת במדינת ישראל לעבירה פלילית! ולעומת זאת ניתנת העדפה וקדימה לנכרים, בתעסוקה ובלימודים ועוד. אנו מייחלים לשינוי לטובה, להשבת כבוד העבודה העברית ואף ל"העדפה מתקנת" לטובת העם היהודי הבונה את ארצו. לעת עתה, כאשר הממסד אינו מעודד עבודה עברית (ואף מתנגד לכך כאמור), עדיין ניתן לעשות הרבה: החל מהנהגת האדם הפרטי כצרכן ומעסיק, דרך בתי עסק ומפעלים, מוסדות וארגונים, הנותנים עדיפות לעבודה עברית, ועד ליוזמות כמו "מוקד עבודה עברית" המסייע במתן מידע ויצירת קשרים. גם מעשה פשוט כמו הדבקת סטיקר "עבודה עברית" מצטרף למצוה: "חייבין אנו להזהר במצות צדקה יותר מכל מצות עשה... ואין כסא ישראל מתכונן ודת האמת עומדת אלא בצדקה... ואין ישראל נגאלין אלא בצדקה (ובמיוחד 'צדקת ארץ ישראל' לתמיכה ביושבי הארץ)"¹ שנאמר 'ציון במשפט תפדה ושביה בצדקה'².

מיוחד בו ראוי להדר ולהזהר), מתוך בטחון בה' שההשקעה במצוה איננה הפסד אלא רווח נקי (במיוחד בענייני צדקה בה הנתונה מביאה ברכה עד בלי די³).

בתיקון המדינה

במדינה יהודית מתוקנת, עידוד עבודה עברית הוא משימה לאומית ראשונה במעלה: במתן עדיפות לאחים יהודים בכל ענפי התעסוקה, בהקצאת משאבים, בחקיקה ובקידום תכניות כלכליות וחינוכיות מתאימות. כשם שמדת החסד והאהבה קודמת ככלל למדת הגבורה-היראה, כך עבודה עברית – ביטוי לאהבת ישראל, צדקה וחסד – היא צעד מעשי ראשון בתיקון המדינה, בהשראת רוח טובה של אהבת אחים וחדוות יצירה בבניין הארץ. במיוחד יש למצוא דרכים להשתחרר מהתלות המזיקה בכח עבודה "זול" המגיע מקרב אוכלוסיה עוינת (עד האבסורד הנורא בו אנו מעסיקים אנשים המזדהים בגלוי עם האויב והם עצמם מפגעים פוטנציאליים ח"ו).

יש לציין שאמנם עבודה עברית נתפסה

1 ד' ראה תניא אגה"ק ח ועוד.
2 טו רמב"ם הלכות מתנות עניים פ"ה ה"א.

3 יג ראה מלאכי ג, י. תענית ט, א. שו"ע יו"ד רמז, ד.

אתה שונא את עצמך? אם תלך לפסיכולוג הוא יסביר לך שכנראה כן – וזו הבעיה העיקרית שלך בחיים, מקור לכל מיני תסביכים והתנהגויות שליליות אחרות, וינסה ללמד אותך 'להתאהב' בעצמך ולהשלים עם חסרונותיך. אבל אם תלך למשפיע-חסידי, שעוסק בתורת-הנפש על פי תורתנו הקדושה – שהיא "תורת אמת", "תורת חסד" ו"תורת חיים" – תשמע 'זמירות' אחרות:

מתחת לכל הבקורת-העצמית שלך, עם תסביכי הבושה והאשם, מסתתרת אהבה-עצמית בסיסית ואנוכית. אדרבא, אם רק היית מסוגל למאוס קצת בישותך-הנפרדת, לשנוא את ה'אגו' ולבקר אותו בקורת נוקבת ואמיתית – היית מתחיל לחיות באמת. בעולמה של תורה ה'אני' אינו חזות הכל, וממילא אינו מקור הבטחון והשמחה. אלה באים מתוך הרגשת נוכחות ה', הכרה ברחמיו האינסופיים ושמחה בקרבתו, באהבתו, בתורתו ובמצוותיו. לכן, כל מה ש'תפסיד' בויתור על גאוותך 'תרוויח' בקרבת ה' – וכך תזכה בחיים שמחים ומאוזנים באמת.

את הגליון שלפנינו חורזו העיסוק ביסוד-היסודות הזה של החסידות: החל מהשיעור המרכזי במדור השיעורים, העוסק באהבת ה', יראת ה' ופעילות ברוכה מתוך בטול, דרך פרק מתוך ספר חדש על התניא, המלמד כיצד דווקא יראת ה' חושפת את העבודה הייחודית של האדם, ועד למדור קול שמחה שמהלל את מדת השנאה-העצמית בקדושה.

ההתוועדות המרכזית י"ט בסדר

יום רביעי (12.13 למנינם) 20:30

הילולת הרב המגיד ממעזריטש נ"ע

וחג הגאולה של כ"ק אדמו"ר הזקן בעל התניא זי"ע

יום שלישי י"ט כסלו (13.12 למנינם) 20:30
בית זלטה בית רבקה - כפר חב"ד ב'

ניהול מוזיקלי - אחיה אשר כהן אלורו | חיליק פרנק | שלמה כ"ץ

השקת הספר החדש

שערי תבונה - שערי עיון והתבוננות בספר התניא

